

Hasta Psikolojisinden Hareketle Hadislerde Hastalara Yönelik Manevi Destekler*

Garip Aydın**

Öz: Hz. Peygamber'in insanlara yaklaşımında en dikkat çekici özelliklerden biri muhatapların psikolojik ve sosyolojik özelliklerini dikkate alarak onları irşat etmesidir. Örneğin Hz. Peygamber kendisinden tavsiye isteyen bir kimse için, "Öfkelenmel!" derken başka bir kimse için, "Ebeveyne iyilik yap," başka kimse için, "Vaktinde namaz kıl," tavsiyesi yapabilmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in muhatapın durumunu çok iyi tahlil ettiğini ve herkese ihtiyacı olan manevi şifa ve desteği verdiğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in bu yaklaşımı Kur'an'ı Kerim'in yirmi üç yılda insanların durumlarını dikkate alarak tedrici olarak inmesi metoduna uygundur. Günümüzde insanlara yapılacak manevi rehberlik, irşat, danışmanlık ve manevi destek gibi hizmetlerde muhatapların psikolojik durumlarının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu tespit yapıldıktan sonra onlar için en uygun âyet ve hadisleri seçmek manevi destek uygulamasında etkili olacaktır. Bu bağlamda fiziksel ve ruhsal yönden herhangi bir rahatsızlıkla karşılaşan kişilere yönelik Hz. Peygamber'in yaklaşımları günümüz açısından önemlidir. Bu çalışmada günümüz hastalarının yaşamış oldukları sıkıntılar göz önüne alınarak, hadislerde onlar için nakledilen teselliler ve manevi destekler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Hadis, Hasta Psikolojisi, Manevi Destek, Şifa.

Spiritual Supports For Patients in Hadithes From Patient Psychology

Abstract: One of the most striking features of the Prophet's approach to people is his guidance in addressing the psychological and sociological characteristics of the interlocutor. It is seen that from time to time,

.....

* Bu makale, 2015 yılında Prof. Dr. Talat Sakallı danışmanlığında tamamlanan "Hadislerde Hastalara Yönelik Manevi Destekler" başlıklı doktora tezimizden üretilmiştir (Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2015).

This article is extracted from my doctorate dissertation entitled "Spiritual Support To Patients in The Hadiths Literature" under the supervision of Prof. Dr. Talat Sakallı (PhD Dissertation, Süleyman Demirel University, Isparta, 2015).

** Dr. Öğr. Üyesi Garip Aydın, Aksaray Üniversitesi İslami ilimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Hadis Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye.

Assistant professor, Garip Aydın, Aksaray University, Faculty of Islamic Sciences, Basic Islamic Sciences, Department of Hadith, Aksaray, Turkey.

garipaydin@aksaray.edu.tr

<https://orcid.org/00000-0003-4697-6327>

Prophet offered different advice to different people. For example, Prophet once said to someone who asked for advice from him “Do not get angry” and said to another who also asked for advice “be good to your parents” and to another he advised to “perform the daily prayers in time”. This situation shows that the Prophet analyzed the situation of the interlocutor very well and gave spiritual healing and support to everyone. This approach of the Prophet is consistent with the method of the Holy Qur’an descending gradually in twenty-three years, taking into account the situation of people. Today, it is important to determine the psychological status of the interlocutors in services such as spiritual guidance, guidance, counseling and spiritual support. Once this determination is made, choosing the most appropriate verses and hadiths for them will be effective in spiritual support practice. In this context, Prophet’s approaches are important in today, for people who are faced with any physical or mental illness. In this article, we will evaluate the consolation that may be spiritual support for patients in the hadiths by considering the patient’s psychology.

Keywords: Hadith, Patient Psychology, Spiritual Support, Healing.

Giriş

İslam inancına göre insan beden ve ruhtan müteşekkil bir varlıktır. Bu sebeple insan sağlığı sadece bedenini değil aynı zamanda ruhunu da sağlıklı olmasıyla tekâmül edebilir. Nitekim gelinen noktada sağlık tanımında yapılan, beden ve ruh sağlığının birlikte iyi olması vurgusu bu bağlamda dikkat çekicidir.¹ Bu tanımdan hareketle olsa gerek, Avrupa ve Amerikan hastanelerinde uzun yıllardır maddi tedavi ile birlikte manevi destekler de verilmektedir. Türkiye’de ise 2015 yılından itibaren hastanelerde manevi destek uzmanları görev almaya başlamıştır. Hastanelerde verilecek manevi desteklerde hasta psikolojisinin dikkate alınması önemlidir. Bu makalede hasta psikolojisiyle ilgili kısa bir giriş yaptıktan sonra günümüz hastalarının ciddi bir hastalıkla karşılaştıklarında sordukları “Niçin ben?” ve “Bu hastalıklar neden?” sorularına hadislerden çıkarılacak yanıtlar ve bu yanıtların hastalara nasıl manevi destek olarak kullanılabileceği araştırılacaktır.

Dünya hayatı, ahiretin varlığına inanan bir insan için zorluklarla bezenmiş bir imtihan yeridir. Dini öğretiler bu imtihandan başarıyla geçebilmek

.....

1 Durmuş Akalın vd. (ed.), *Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Ruh Sağlığı Modülleri* (Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2008), 17.

için hayatın zorluklarına sabredilmesi gerektiğini söyler. Modern psikoloji ise bu zorlukların üstesinden gelebilmesi için bireyin duygu, düşünce ve davranış üçlüsüne yönelik baş etme stratejileri geliştirir ve ona yol gösterir. Özellikle din psikolojisi literatüründe bireyin hayatın zorluklarıyla nasıl baş ettiği ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Burada hastaların vermiş olduğu tepkiler dikkate alınacağı için öncelikle Elisabeth Kübler-Ross'un, terminal dönemdeki hastaları gözlemleyerek ve onlarla mülakat yaparak ortaya koyduğu "Ölüm ve Ölmek Üzerine" adlı çalışması üzerinde durulacaktır. Bu çalışmasında Ross, ölümcül hastalık tanısı alındıktan sonra yaklaşan ölümün hastayı, hasta yakınlarını ve hastayla ilgilenen profesyonelleri nasıl etkilediğini araştırmıştır. Sonuçta insanların bu süreçte yaşadığı evrelerin sırasıyla "yadsıma (inkar) ve kendini yalıtılma", "öfke", "pazarlık", "depresyon" ve "kabullenme" olduğunu iddia etmiştir. Bu evreler sosyoloji ve psikoloji bilimlerinde beş evresi olarak adlandırılmış ve Ross, daha önce bir yakınımızı kaybettiğimizde yaşadığımız sürecin aynısını, sağlığını büyük ölçüde kaybetmiş ve ölüme yaklaşmış bu insanların da yaşadığını iddia etmiştir.² İkinci aşamada hastanın ana duygusu sinir ve öfke (zorn) olmakta ve "Neden ben? Niçin bu hastalıklar" gibi sorular sormaktadır. Hasta bu dönemde öfkesini hastane personeline yansıtabilir.³ Ross'un hasta psikolojisiyle ilgili olarak tespit ettiği ilk tepkiler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan *Terminal Dönem ve Hemşirelik Bakımı* kitabında da kabul edilmiştir.⁴

Hasta Psikolojisi üzerinde yapılan diğer bir araştırma ise, hayatın çeşitli zorluklarıyla karşılaşmış (uzun süreli hastalık yaşama veya felçli kalma, engelli doğma veya sonradan engelli olma, yakınlarının ölümüne şahit oluş veya ölüm gibi) insanlar ve yakınlarıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapan Asım Yapıcı ve Süleyman Doğanay'ın çalışmasıdır.⁵ Bu çalışma, hayatın öngörülemez zorluklarıyla karşılaşmış insanların katılımlı gözlem yöntemiyle incelenmesi vesilesiyle hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda Müslüman bireylerin hayatın

.....

2 Elisabeth Kübler Ross, *Ölüm ve Ölmek Üzerine-Ölmekte Olan Kişilerin Doktorlara, Hemşirelere, Din Adamlarına ve Kendi Ailelerine Öğrettikleri*, çev. Ekin Uşşaklı (İstanbul: April Yayıncılık, 2010), 47-119.

3 Elisabeth Kübler-Ross, David Kessler ile birlikte yazmış olduğu başka bir eserinde öfkenin kaynağı ve kontrolünün nasıl olacağı ile ilgili bilgiler vermektedir. bk. Elisabeth Kübler-Ross-David Kessler, *Geborgen im Leben* (Freiburg: Herder, 2015), 151-163.

4 *Terminal Dönem ve Hemşirelik Bakımı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2012), 6.

5 Asım Yapıcı-Süleyman Doğanay, "Dini Başa Çıkma ve Sabır Bağlamında İnsan Tipleri: Nitel Bir Araştırma". *Bilimname* (Aralık 2019), 40/105-135.

zorlukları karşısında, “şaşkın”, “kaygılı”, “öfkeli”, “suskun” ve “teslimiyetçi” bir kimliğe bürünebildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, amaçlı örneklem grubundaki insanların sabra yolculuğu sırasında “şok”, “şüphe”, “şikâyet”, “şükran” ve “şükür” hallerini yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.⁶ Hastalığın psikolojik etkileri kişiden kişiye değişebilir. Bazıları hastalığı daha kolay kabullenirken bazıları şiddetli ve olumsuz tepkiler verebilir. Bu noktada teselli ve teskin, tedavi kadar önemlidir.⁷ Hastaların hastalıklara vermiş olduğu bu duygusal tepkilerin bilinmesi onlara verilecek manevi destek açısından önemlidir.

Bu makalede bu soruların hepsine cevap verme çalışmanın sınırları açısından mümkün olmayacağı için hastaların, “Niçin ben?” ve “Bu hastalıklar neden?” sorularına hadisler açısından cevaplar aranmıştır. Hadis kaynaklarından Kütüb-i Tis’a ile Taberanî’nin Mu’cemleri, İbn Hıbbân ve İbn Huzeyme’nin Sahihleri, Bezzâr’ın Müsned’i, Beyhakî’nin Sünen’i ve Şuabü’l-Îmân’ı, Buhârî’nin el-Edebü’l-Müfred’i, Mevsilî’nin Müsned’i, Abdurrezâk ve İbn Ebî Şeybe’nin Musannefleri, Hâkim’in el-Müstedrek’i taranmıştır. Konuyla ilgili rivayetler hadis kaynaklarında tek başlık altında toplanmadığı için öncelikle genel bir hadis taraması yapılmış, konu ile ilgili rivayetler bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra özellikle hastalık, bela, sıkıntı, gam, şifa gibi kelimelerden hareketle konu ile alakalı olabilecek rivayetlere ulaşılmaya çalışılmıştır.⁸ Rivayetlerin çokluğu, konunun çok geniş olması sebebiyle hasta psikolojisi göz önüne alınmıştır. Özellikle günümüz hastalarının hastalık süresince yaşamış oldukları sıkıntılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Hadislerin sıhhat değerlendirmesi yapılırken Buhârî ve Müslim’in Sahih’lerinde geçen rivayetlerde onların hükümleri esas alınmış, Tirmizî’nin kendi değerlendirmesi, diğer eserlerdeki rivayetler için, Şuayp el-Arnâvut, Elbanî, Suyutî, Hüseyin Selim Esed, Aclunî ve Hâkim’in hükümleri kaydedilmiştir.

Hadis kaynaklarında zikredilen ve burada değerlendirmesi yapılan rivayetlerin manevi destek ve danışmanlık alanında yapılan çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmekte ve Hz. Peygamber’in hastalar için verdiği müjdele- rin inanan hastalara manevi destek sağlayacağı düşünülmektedir.

.....

6 Süleyman Doğanay, “Zorluklarla Başa Çıkma Bağlamında Bir Model Önerisi: Sabra Yolculuğun Beş Hali”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Haziran 2019), 19/1, 286-307.

7 Tevfik Özlü, *Hasta Hakları* (İstanbul: Timaş Yay, 2005), 194.

8 Bu kavramlarla ilgili geniş bilgi için bk. Garip Aydın, *Ayetler ve Hadisler Işığında Hastalara Manevi Destek* (Kayseri: Kimlik Yay., 2019)

1. Bela ve Musibetlerin Neden Var Olduğuna Dair Soruların Cevapları

Tarih boyunca bela ve musibetlerin niçin var olduğuna ilişkin soruları sadece hastalar, musibet zedeler ve büyük sıkıntılara maruz kalmış kişiler değil, sağlıklı ve varlıklı insanlar da sormuşlardır. Neticede geçmişte ve günümüzde zihinleri çok meşgul eden bu konu, büyük külliyatların oluşumuna da zemin teşkil etmiştir.

Sözlüklerde “bela” (بلي) kelimesi, deneme, sınav, imtihan, zorluk, elbise ya da bez parçasının yıpranması veya eskimesi, üzüntü, keder, külfetli bir işi yüklenme manalarına gelmektedir. Cahiliye döneminde ölen kimsenin hayvanı, kabrinin başına aç ve susuz olarak bağlanırdı. Buna “beliyye” (بليّة) yani, musibet, keder, afet denirdi.⁹ Cahiliye döneminde bu kelimenin, daha sonraları insanın başına gelen her türlü felaket için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ansızın bastıran yağmur anlamına gelen, “savb” kökünden (صوب) türeyen “musibet” (مُصِيبَةٌ) ise, insanın genellikle kendi iradesi dışında ve beklemediği şekilde karşılaştığı durum manasına gelmektedir.¹⁰

Arapçada hastalık manasına gelen “maraz” (المرض) kelimesi ise sıhhatin yokluğu olarak tarif edilmiş ve bu halin bedeninin tabiat ve dengesinin bozulmasıyla meydana geldiği söylenmiştir.¹¹ Kur’an’da beden ve kalp olmak üzere iki türlü hastalıktan söz edilir.¹² Buna göre insanın sıhhat bulması da ruh ve bedenle birlikte olur. Râgıb el-İsfehânî, (ö. 502/1108) hastalığı, insana has itidalin bozulması olarak tarif etmiş ayrıca cimrilik, korkaklık, nifak ve cehalet gibi hastalıkları kalbî hastalık olarak saymıştır.¹³ İbnu’l-Kayyım, (ö. 751/1350) inancı kuvvetli, morali yerinde olan hastanın fiziki hastalıkları kolay yeneceğini söylemiştir. Ona göre kalbin güçlü olması, Allah’a inanması, tevekkül, dua, tövbe, sadaka ile manevi hastalıkları tedavi etmek gerekir.¹⁴

.....

9 Halîl b. Ahmed, *Kitâbü’l-Ayn*, thk. Mehdi el-Mahzumî (b.y.: Darü Mektebetü’l-Hilal, ts.), “belâ”, 1/163.

10 Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr, *Lisânü’l-Arab* (Beyrut: Dâru’s-Sadr, ts.), “svb”, 1/534.

11 İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, “mrd”, 7/231.

12 el-Bakara 2/10; en-Nûr 24/61.

13 Râgıb el-İsfehânî, *Müfredâtü Elfâzi’l-Kur’ân*, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yay., 2007), “belâ”, 466.

14 Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdu’l-Meâd fî Hedyi Hayri’l-İbâd*, çev. Şükrü Özen (İstanbul: İklim Yay., 1990), 4/249-251.

Bedendeki unsurların dengesi bozulduğu zaman nasıl hastalık ortaya çıkıyorsa, nefis kuvvelerinin dengesi kaybolduğu zaman da ruhsal bunalımlar ortaya çıkacaktır. Tûsî'ye (ö. 672/1274) göre manevi hastalıkların sebebi mizaçların dengesinden sapması, onun tedavisi ise bu sapmanın giderilmesi ve dengenin meydana getirilmesidir.¹⁵ Bu sebeple hastalara verilecek manevi destekte ahlaki zafiyetlerin tespit edilmesi ve onlar için oluşturulacak ruhsal denge önemlidir.¹⁶ Bu noktada öncelikle hastaların zihinlerinde oluşan sorulara verilecek uygun cevaplar ile hastaların olaylara ve hadiselerle dolayısıyla hastalıklara bakış açılarının değiştirilmesi gerekmektedir. Daha sonra yapılacak sistematik ve düzenli eğitimlerle hastaların ahlaki zafiyetleri giderilmeli ve ruhsal bir denge oluşturulması hedeflenmelidir.

Bela ve musibetlerin niçin var olduğuna dair soruların cevabını ararken bütüncül bakış açısının yakalanması elzem olduğu gibi sadece hadisler değil âyetler de göz önüne alınmalıdır. Kur'an-ı Kerim, bela kelimesine yeni bir anlam yüklemiş, mezkûr kelime sadece şer için değil, hayır¹⁷ için de kullanmıştır. Abdurrahman b. Avf'ın "Biz sıkıntılar ile imtihan olduk sabrettik, sevinçler ile imtihan olduk sabredemedik"¹⁸ sözü, belanın hem hayır ile hem şer ile kullanımının daha sonraki dönemlere yansıdığını göstermesine örnektir. Aynı şekilde musibet kelimesi, her ne kadar felaket anlamlarına tahsis edilse de aslında hem hayır hem şer manasında kullanılmıştır.¹⁹

Kur'an-ı Kerim ölümün yaratılış gayesinin bela ve imtihanlar olduğunu²⁰ ve herkesin bu imtihan sürecinden kesinlikle geçeceğini²¹ bildirmiştir. Yani hastanın ilk olarak sorduğu, "Neden ben?" sualine uygun bir dille "sadece sen değilsin" cevabı verilmelidir. Burada uygun bir dil kullanabilmek önem-

15 Nasuriddin Tûsî, *Ahlak-ı Nasirî*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov (İstanbul: Litera Yay., 2007), 149-151.

16 Geniş bilgi için bk. Garip Aydın, *Ayetler ve Hadisler Işığında Hastalara Manevi Destek*, 17-24.

17 "Hayır" kelimesinin geniş anlamı için bk. Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar*, çev. Selâhattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yay., 1991), 291-286.

18 Bu sözü Râğib el-İsfehânî Hz. Ömer'in sözü olarak nakletmiştir ancak hadislerde Abdurrahman b. Avf'ın sözü olarak geçmektedir. Tirmizî bu rivayet için 'hasen' demiştir. bk. Muhammed b. İsa Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Darü İhyâü't-Türasü'l-Arabî, ts.) "Sıfatü'l-Kıyâme ve'r-Rekâik ve'l-Verâ", 30; Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-Azamî (Beyrut: Mektebetü'l-İslamî, 1983), 11/457.

19 İsfehânî, *Müfredât*, "svb", 878.

20 el-Mülk 67/2; el-Kehf 18/7.

21 el-Ankebut 29/2.

lidir. Bunu bir tartışma olarak değil, hikâyelerle, diğer hastalarla tanıştıracak yapılabileceği gibi çeşitli veriler sunularak da yapılabilir. Kur'an bu imtihanların herkeste farklı şekilde olacağını kimileri için, hasenat (iyi, güzel, faydalı şeylerle) olduğu gibi kimileri için de açlık, korku, mal kaybı ve sevilen şeylerin elden alınmasıyla da olabileceğini²² beyan etmiştir. Ayrıca bu tür hastalıkların kulların düşünmelerini sağlayarak Allah'a dönüş yapmalarına²³ ve manevi hastalıklardan arınmalarına bir vesile olması²⁴ hedefine matuf olduğu açıklanmıştır. Bu âyetlerin hastaya uygun şekilde hatırlatılması onları rahatlatacak ve hastalıklara bakış açısını değiştirebilecektir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki her ilaç nasıl ki her hastaya aynı etkiyi yapmıyorsa aynı telkinler herkese aynı etkiyi yapmayacaktır.

1.1. Hadislere Göre Bela ve Musibetlerin Sebepleri

Hadis kitaplarında bela ve musibetlere bakış açısı tek bir kitap ve bâb başlığı altında değil, bu eserleri telif ve tasnif edenlerin kendi sistemlerine göre, farklı başlıklar altında incelenmiştir. İmam Buhârî, hastalar kitabına “Kim bir kötülük yaparsa onun karşılığını bulur”²⁵ (من يعمل سوءا يجز به) âyetini koyarak başlamıştır. Bununla insanların başlarına gelen musibetlerin yine onların kendi yapmış oldukları ameller sebebiyle olduğunu beyan etmek istemiştir. Bununla birlikte Allah (c.c.), kulun işlemiş olduğu hataların çoğunu affetmiş²⁶ ve onları tertemiz kılmak için bu musibetleri vermiştir. Buhârî, mezkûr âyetin akabinde kulun başına gelen her bir musibetin, üzüntünün, kederin onu temizlemeye, günahlarından arındırmaya vesile olduğunu bildiren rivayetleri nakletmiştir.²⁷ İbn Battal bu âyetin açıklamasında, dünyada kulun başına

.....
22 el-A'raf 7/168; el-Enfal 8/17; el-Bakara 2/155.

23 el-A'raf 7/168. Allah'a dönüş yapmak, isyanlardan tövbe edip O'na itaat etmek olarak tefsir edilmiştir. bk. Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000), 13/209.

24 Âl-i-İmran, 3/154.

25 en-Nisa 4/123.

26 Âl-i-İmran 3/152.

27 Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih*, thk. Mustafa Dîb el-Bağa (Beyrut: Daru İbn Kesir, 1987), “Merdâ”, 1. Ulemânın ekserisi Abdullah b. Mesud'un bu hadisiyle istidlal ederek hastalığın hem manevi dereceyi artırdığına hem de günahların affını mucip olduğuna istidlal etmişlerdir. Cumhur Ulemâ, hastalık sebebiyle affolunan günahların küçük günahlar olduğunu büyük günahlar için istiğfar gerektiğini söylemişlerdir. bk. Zeynüddin Ahmed b. Abdül-Latif, *Sahih-i*

gelen musibetlerin onların hatalarına karşılık olacağını söylemiştir.²⁸ Burada, hastaları bela ve musibetlerin hakikatine ulaştırabilecek, onların yaşamış oldukları problemlere ışık olabilecek ve onlara manevi destek olabilecek hadisler seçilmiştir.

1.1.1. İmtihandan Kaçışın Olmadığı ile İlgili Rivayetler

Yaşanılan dünya hayatı içerisinde imtihandan kaçışın olmadığına kesin olarak inanmak, hastaları rahatlatacak en önemli bilgilerden biridir. Kur'an'da insanın zorluk ve sıkıntı içinde yaratılmasının beyan edilmesi, insanın doğduğu günden öleceği güne kadar az veya çok sıkıntılarla karşılaşmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.²⁹

Hz. Peygamber, bir keresinde toprak üzerine değnekle bir kare çizmiş ve o karenin içinden dışına uzanan bir dikey hat çekmiş ve o hattın üzerine de yatay olarak birbirine paralel küçük çizgiler çizmiştir. Daha sonra: “Şu çizgi insan, kare ise onu her taraftan kuşatan ecelidir. Hattın dışına taşan çizgiler ise insanın emel ve hayalleridir. O çizgiye paralel olarak çekilen küçük çizgiler de insana arız olan afetler ve musibetlerdir. İnsana biri isabet etmezse diğeri isabet eder ve en sonunda eceli onu yakalar.”³⁰ buyurmuştur.

Başka bir rivayette: “Mümin deliğe girse bile, Allah ona eziyet verecek bir şey gönderir”³¹ buyrulmuştur. Diğer bir rivayet, “Mümin, fare deliğine girse,

Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, çev. Kamil Miras (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1975), 12/65.

28 Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (b.y.: Ehlü'l-Hadis, 2006), 21/309.

29 el-Beled 90/4. Âyette geçen 'kebed' kelimesi, acı, sıkıntı, baskı, imtihan, dayanma gücü anlamlarına gelmektedir. Buna göre âyetin manası şu şekilde tercüme edilmiştir. “Biz insanı zorluklarla mücadele gücüyle yarattık.” Âyetlerde ayrıca Hz. Peygamber'in karşılaşacağı güç şartlara, müşriklerin ona uygulayacağı baskılara da işaret edilmektedir. Hayrettin Karaman vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008), 5/625.

30 Buhârî, “Rikak”, 4; Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000), “Rikâk”, 20; Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, thk. Nasuriddin Elbanî, (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996), “Zühhd”, 27; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvud (Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.), 1/385; Ahmed b. Ali el-Mevsilî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dimeşk: Dâru'l-Me'mun li't-Türas, 1984), 9/158.

31 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat* thk. Tarık b. Abdillâh (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995), 9/113, müellif bu rivayeti, Zührî'nin kardeşinden başka rivayet eden olmadığını söylemiştir. Heysemî, ravilerden Ebu Katade b. Yakup b. Abdillâh'ı tanıyamıyorum ancak Taberânî'nin ricali sikadır, demiştir. bk. Nureddin Ali Ebî Bekir el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, t.s.), 9/286.

Allah ona eziyet verecek bir şey gönderir” şeklindedir.³² Münâvî (1031/1622), Allah’ın kuluna eziyet verecek bir şey göndermesini, mümin kimsenin Allah’ın sevgili bir kulu olmasına bağlamıştır. Ona göre Allah, kulunu sevdiği zaman ona belayı gönderiyor ve akabinde onun hâline göre lütuflar veriyor. Yahut günahlarını başışlıyor veya onun derecesini yükseltmek için böyle bir imtihana tabi tutuyor. Çünkü o derecelere ancak belalara sabır ile ulaşılabilir.³³ Taberânî ve Kuzâî’de geçen rivayet zayıf olmakla birlikte daha öncesinde zikredilen sahih rivayetlerin ve ayetlerin muhtevasına ters değildir.

İnsanların bu dünya hayatında mutlaka imtihan edileceğini, sadece inandık demekle bırakılmayacaklarını haber veren Kur’an-ı Kerim,³⁴ bu imtihanların bir kısmının, başka insanlar eliyle olabileceğini belirtmiştir. İnsanların sabredip etmeyeceğinin ortaya çıkarılması için böyle yapıldığı, âyetin devamında açıklanmıştır.³⁵ Razî, imtihanların amacının, inananların kalplerini temizlemek, onları günahlarından arındırmak için olduğunu söylemiştir.³⁶ Bir kimsenin üzüntüden ve onu doğuran sebeplerden tamamen kurtulmasının mümkün olmadığını bilmesi gerektiğini söyleyen Kindî’ye göre (ö. 252/866) oluşma ve bozulma (kevn ve fesâd) âleminde değişmezlik ve süreklilik yoktur. Ona göre üzüntülerden kurtulmak için, bunun bilincinde olmalı, elden gidene üzülmemeli ve ebedî olana yönelmelidir.³⁷

“Niçin bela ve musibetler var?” sorusu hadislerde kısaca, dünya hayatın bir gereği olarak, cevabını bulmaktadır. Bu cevap âyetlerde de açık bir şekilde ifade edilmektedir. İslam ahlak bilgileri de hayatın bu yönüne

.....

32 Muhammed b. Selame Kuzâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi (Beyrut: Müessesetü’r Risale, 1985), 3/315; Aclûnî, Hz. Ali’ye merfu olarak dayandırılan rivayet için ‘metruk’, Hz. Enes’e dayandırılan rivayet için ‘hasen’ demiştir. bk. İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ ve Müzîlü’l-İlbâs Amme’s-tehere mine’l-Ehâdîsi alâ Elsineti’n-Nâs* (Dimeşk: Mektebetü İlmî’l-Hadis, 2000), 2/188; Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *el-Câmi’ul-Musannef fi beyâni Şu’abi’l-İmân* (Riyad: Mektebetü’r-Rüşt, 2003), 12/239; Bezzâr’ın müsnedinde, aynı rivayetin devamında ‘yahut bir münafık ona eziyet eder’ vardır, Abdü’l-Halîk el İtkî Bezzâr, *el-Bahrü’l-Zehhâr Müsned-i Bezzâr*, thk. Adil İbn Sa’d (Medine: Mektebeti Ulumü’l-Hıkme, 2003), 13/ 34.

33 Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr*, 5/413.

34 el-Ankebût 29/2.

35 el-Furkân 25/20.

36 Fahrüddin Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu’l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1993), 7/137.

37 Yaküb b. İshâk el-Kindî, *Risâle Fi’l-Hile Li-Def’i’l-Ahzân, Üzüntüden Kurtulma Yolları*, çev. Mustafa Çağrıçı (İstanbul: İfay Yayınları, 1998), 51-53.

vurgu yaparak hüznüleri gidermeye çalışmışlardır. Yaşanılan hayata hayal penceresinden değil, gerçeklik penceresinden bakıp, imtihanlardan kaçışın olmadığı farkındalığı hastaya uygun bir yolla anlatıldığı zaman hasta rahatlayacak, hastalıklara bakış açısı değişebilecek ve manevi olarak teselli bulabilecektir.

1.1.2. Musibet-Hikmet İlişkisi

Belaların niçin var olduğuna ilişkin sorular soran hastanın, tedaviyi aramakla birlikte arayacağı bir şey daha vardır ki, o da hikmettir. İlim ve akıl ile hakikati bulmak anlamında kullanılan hikmet kelimesi, Allah'tan olduğunda eşyanın bilgisine sahip olma ve muhkem şekilde yaratma, insanlardan olduğunda varlıkların bilgisine sahip olma ve hayır fiillerde bulunma anlamındadır.³⁸ Burada varlıkların bilgisine sahip olma ve hayır fiillerde bulunma, hasta olan kişinin hastalığın anlamını bulması ve hayır fiillere yönelmesi olarak kullanılacaktır. İmam Maturîdî'ye göre tabiattaki her şeyde akıllara hayret veren bir hikmet vardır. Bunlar tam olarak bilinmese de bazıları şunlardır: “Birincisi iyinin değerini ortaya çıkarma ki iyi, kötü ile anlam kazanmakta, iyinin ve iyiliğin anlaşılması için kötüye ihtiyaç duyulmaktadır. İkincisi özgürlüğü gerçekleştirir. Çünkü hür olmayanın mükellef tutulması mümkün değildir. Üçüncüsü tabiatta bulunan eksiklikler, noksanlıklar, bozulmalar, sonunda yok olmalar, yaratılmış olduğunun ve onları yaratanın varlığına delildir. Kötülüklerin bir diğer hikmeti, ilahî sınırı aşan kimselere hadlerinin bildirilmesidir. Beşincisi ise kulları eğitime ve onlara sağlıklı inanç kazandırmadır. Zorluklara maruz kalanlar, ihtiyaç sahibi olmayan bir varlığa boyun eğmeyi öğrenirler.”³⁹

Kur'an-ı Kerim, inanların hayır olarak gördüğü şeylerde şer, şer olarak gördüğü şeylerde hayır olabileceğini⁴⁰ vurgulamıştır. Hz. Ömer'in, “Hoşuma giden yahut gitmeyen bir durumda olmamı önemsemiyorum. Çünkü hangisinin benim için hayırlı olduğunu bilmiyorum”⁴¹ sözü bu açıdan dikkat

38 İsfehânî, *Müfredât*, 127.

39 Emine Ögük, *Maturîdî'nin Düşünce Sisteminde Şer-Hikmet İlişkisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 228-240; Muhammed b. Muhammed el-Maturîdî, *Kitabu't-Tevhid*, çev. Bekir Topaloğlu (Ankara: İSAM Yayınları, 2002), 137-138.

40 el-Bakara 2/216.

41 el-Muhassin b. Alî et-Tenûhî, *el-Ferec Ba'de's-Şidde* (Kahire: Mektebetü Hancı, 1994), 34.

çekicidir. Buna göre, insanın elinde olmayan ve cüzi iradesi dışında gerçekleşen olaylara isyan etmek yerine, hikmet çerçevesinden bakması onu rahatlabilecek hususlardan biridir. Hasta yahut herhangi bir musibete uğrayan kimse de içinde bulunduğu olumsuz durumu, bu çerçevede değerlendirdiği zaman psikolojik olarak teskin olabilecektir. İnsanlar ilk bakışta olayların neticesini ve hikmetini anlamayabilir. Ancak kişi, evvelinde göremediği hikmeti, sabırlı olur ve olaylar arasındaki irtibatları aklederek kurar, sevabını da Allah'tan beklerse, fırsatı elden kaçırmamış olacaktır.

Bir rivayette, “Her şeyin bir hakikati vardır. Kul, başına gelen musibetlerin hata eseri olarak (tesadüfen) gelmediğine inanmadıkça, imanın hakikatine ulaşamaz” buyrulmuştur.⁴² Buna göre kişi, başına gelen musibetin yanlışlıkla kendisine isabet ettiğini düşünmemelidir. Sebepler âleminde kendi yapmış olduğu yanlışlıkları anlamaya çalışmakla birlikte, bu şekilde bir musibetle karşılaşmasının birçok hikmetleri olduğunu düşünmelidir. Böylelikle kişi, başına gelen sıkıntıyı vesile ederek geçmişte yaptıklarını muhasebe etme imkânı bulabilecek, varsa hatası pişman olacak, hatasının olmadığını düşünüyorsa sabredip derecesini yükseltecektir. Kişi, bu süreçte yapmış olduğu tercihleri sorgulamalı, arzuları, istekleri, hırsları ve kendi hataları neticesinde gerçekleşen noksanlıkları tespit etmeye çalışmalıdır.

Belaların niçin var olduğu sorusuna hadislerde verilen cevaplardan biri, bunların bir hikmetinin olduğu gerçeğidir. Kâinatta her şeyi bir kanun ve sisteme göre yaratan Cenab-ı Hak, kulların işlemiş olduğu hataların neticelerini görmeleri için amellerinin bazı karşılıklarını dünyada iken onlara göstermektedir. Herkes yapmış olduklarının karşılığını er veya geç bulmaktadır. Ancak kişilerin yapmış oldukları amellerin karşılıkları belli bir zaman sonra geldiği için sebepler unutulabilmektedir. Hastaya manevi rehberlik yapan manevi destek uzmanı bunların ilgisini kurmalı ancak bunları hastanın yüzüne karşı söylememeli ve onları incitmemelidir.

.....

42 İbn Mâce, “Mukaddime”, 10; Ahmed, *el-Müsned*, 45/482, eserin muhakkiki, Şuayb el-Arnâvud ‘isnâdı zayıf’ demiştir; Bezzâr, *Müsned*, 10/45, eserin muhakkiki Adil b. Sa’d, ‘isnâdı hasen’ demiştir; Elbanî, bu rivayete, ‘sahih’ demiştir, Nasırüddin Elbanî, *es-Silsiletü’s-Sahîha* (Riyad: Mektebetü’l-Mearif, ts.), 5/607; Celâlüddîn es-Suyûtî, *Cemu’l-Cevâmi’* (Beyrut: Dârü’l-Fikir, 1994), 2/595; Ahmed b. El-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ* (Haydarâbâd: Dairatü’l-Mearif, 1935), 10/204.

1.1.3. Müminin Başına Gelen Her Hadisenin Hayır Olabileceği ile İlgili Rivayetler

Hadislere dikkat edildiği zaman, inanan insanlara isabet eden ve şer gibi gözüken şeyler aslında hayırdır. Mümin herhâlde kazanır ve huzur içinde olur. Başa gelen bela ve musibetlere bakış açısı, bu şekilde değiştirildiği zaman, hastalar, içinde buldukları stres ve bunalım hâinden kurtulmaya bir yol bulabilecek ve manevi bir güç kazanacaklardır. “Allah (c.c.), mümin hakkında ancak hayır hükmünde bulunur”⁴³ hadisi Hz. Peygamber’in Allah’a olan güvenini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Nitekim Sevr Mağarası’nda, müşriklerin mağaranın kapısına kadar gelmesi üzerine Hz. Ebu Bekir’in; “Ya Resulallah! Bunlardan biri eğilse bizi görecektir” demesi üzerine Hz. Peygamber’in verdiği cevap onun Allah’a olan bu güvenini en güzel şekilde anlatmaktadır: “Üçüncüleri Allah olan iki kişiye kim ne yapabilir?”⁴⁴

Hz. Peygamber bir hadislerinde hem nimetlerin hem de musibetlerin mümin için hayırlı olduğunu söylemiştir: “Mümin’in işine şaşılır. Çünkü onun her işi hayırdır. Eğer ona bir sevinç isabet etse şükreder. Bir zarar isabet etse sabreder. Bu iki durumda onun için hayırlı olur ve sevap kazanır.”⁴⁵ Başka bir rivayette Nebi (s.a.v.) sahabeler ile oturuyor iken birden gülmeye başlar ve niçin güldüğü sorulunca, yukarıdaki rivayeti zikreder.⁴⁶ Dikkat edilecek olursa Hz. Peygamber musibetin niçin var olduğuna değil, neticeye yönlendirmekte ve her durumda inananların kazançlı çıkacağını söylemektedir. Burada zikredilen hadislere göre yaşadıkları hastalıkların yahut diğer sıkıntıların onlar için bir hayır olacağını düşünmek hastalar için teselli olabilecektir.

43 Ahmed, *el-Müsned*, 33/405; 19/203, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, “sahih” demiştir; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî *Sahih-i İbn Hibbân bi Tertibi İbn Bülbân* (Beirut: Müessesetü’r-Risale,1993), 2/507, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı ceyyid’ demiştir; Heysemî, ‘ricalin hepsi sahihtir ve Ahmed b. Hanbel’in ricali sikadır’ demiştir, *Zevâid*, 7/210; Mevslî *Müsned*, 7/221, eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed isnadı ‘sahih’ demiştir.

44 Buhârî, “Kitâbu’t-Tefsir”, 144.

45 Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu’s-Sahih* (Beirut: Darü’c-Ceyl, ts.), “Kitabü’z-Zühd ve’r-Rekâik”, 64; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/155, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı sahih’ demiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 4/332, 6/15.

46 Darîmî, “Rikâk”, 61; Elbanî, mezkûr rivayetler için senedi ‘sahih’ demiştir, bk. Muhammed Nâsiriddin el-Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’s-Sahihâ ve Şey’ün Min Fikihihâ ve Fevâ'idihâ* (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1995), 1/276.

1.1.4. Belaların En Şiddetlilerinin Peygamberlere Gelişi ile İlgili Rivayetler

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan peygamber kıssaları göstermektedir ki, insanların başlarına gelmiş ve gelebilecek bütün sıkıntıları peygamberler yaşamıştır. Allah (c.c.), onları en ağır şekilde imtihan etmiş ancak onlar bu imtihanları başarı ile geçmişler ve netice itibari ile kurtulmuşlardır. Allah (c.c.), Hz. Peygamber'e hitaben "Büyük peygamberler nasıl sabrettiyse sen de öyle sabret"⁴⁷ demiştir. Aslında bu hitap aynı zamanda onun ümmeti içindir. Kur'an'da kalbe metanet vermek için peygamber kıssalarının anlatıldığı haber verilmiştir.⁴⁸

Peygamberlerin hayatlarına bakıldığında, Salih'i (a.s.) öldürmek için tuzak kurmuşlar, Allah onların tuzaklarını boşa çıkarmıştır.⁴⁹ İbrahim (a.s.) babası, oğlu, devlet başkanı ve kavmi ile imtihanlar geçirmiştir.⁵⁰ Yakup (a.s.) yıllarca evladı Yusuf'tan (a.s.) ayrı düşmüş ve gözlerini kaybetmiştir.⁵¹ Nuh'un (a.s.) kavminin eziyetleri dayanılmaz bir hâle gelince "Rabbine yalvararak ben artık mağlup oldum,"⁵² demiştir. Hz. Musa ve kardeşi Harun (a.s.), Firavun ve onun avanelerine karşı mücadele etmişler ve çok zorlu badireler atlatmışlardır.⁵³ Hz. Meryem'in "Keşke ölseydim ve unutulup gitseydim,"⁵⁴ dediği günler olmuştur. Lut'un (a.s.) azgın kavmi, onun misafirlerine saldırarak istemişler, Allah (c.c.), "Azgınlar, sabahleyin helak olacaklar," demiş ve ardından şu soruyu sormuştur: "Sabah yakın değil mi?"⁵⁵ Aydınlığı bekleyen bütün musibet zedeler, sabahın yakın olduğunu bilmelidirler.

Hz. Peygamber'e, "Ya Resulallah! İnsanlar arasında en şiddetli bela kime gelir?" diye sorulunca Nebi (s.a.v.): "Peygamberlere gelir. Sonra aşama aşama kişinin dininin kuvvetine göre gelir. Dini kuvvetli ise bela şiddetli, zayıf ise ona göre gelir. Bela, kul yeryüzünde hatasız dolaşınca kadar gelir,"⁵⁶

47 el-Ahkâf 46/35.

48 Hûd 120/11.

49 en-Neml 27/45-50.

50 Meryem 19/45-46; es-Saffat 37/102-105; el-Bakara 2/258; el-Enbiya 21/52-69.

51 Yûsuf 84/12.

52 el-Kamer 54/10.

53 eş-Şuarâ 68-10/26.

54 Meryem 19/23.

55 Hûd 81-77/11.

56 Tirmizî, "Zühd", 57, müellif bu rivayete 'hasen sahih' demiştir; İbn Mâce, "Kitabü'l Fiten", 23; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/161, bu eserin tahrircini yapan Şuayb el-Arnâvud, 'isnadı hasen' demiştir; Darimî, "Rikâk", 67.

buyurmuştur. İmam Buhârî, bu rivayeti asıl olarak değil bab başlığı olarak koymuştur.⁵⁷ Beyhakî’de, “Belanın en şiddetlisi, peygamberlere ârız olur. Sonra (manevi derecelerine) göre bir sıralama takip eder” şeklinde geçmektedir.⁵⁸ Mevsilî’nin naklettiği rivayetin devamında, “Belaları çok şiddetli yaşayan kimseler için, sizin nimete sevindiğiniz gibi onlar belalara sevinirler” lafzı vardır.⁵⁹ Hz. Aîşe “Ben, hastalığı Resûlullah’tan (s.a.v.) daha şiddetli olan hiçbir kimse görmedim” demiştir.⁶⁰ Hz. Peygamber’in Uhut Savaşı’nda dişi kırılmış, başı yarılmış ve yüzünden kanlar akmıştır.⁶¹ Hz. Peygamber’in çekmiş olduğu bu sıkıntıları öne çıkararak ömrünü tamamen keder, acı ve üzüntü ile geçirdiği zannedilmemelidir. Burada anlatılanlar dert ve hastalık yaşayan insanlara bunların dünyanın değişmez kanunları olduğunu göstermek için örneklerdir.

Ebu Hureyre’den nakledilen bir rivayet şu şekildedir: “Allah (c.c.), kulunun yüksek derecelere ulaşmasını diler ancak kul amelleriyle bu derecelere erişemez. Bunun üzerine Allah, o kuluna hoşlanmadığı bir bela verir. Sonra kul sabreder ve o yüksek derecelere ulaşır.”⁶² Başka bir rivayet, “Allah (c.c.), yüksek derecelere ulaşmasını dilediği kulun, bedenine, ehline ve malına bir bela verir. Sonra kul sabreder ta ki, o yüksek derecelere ulaşır”⁶³ şeklindedir. Önemli olan rivayetlerin yerinde ve zamanında nakledilebilmesidir. Âyet ve hadislerle yerli yerinde amel edildiğinde şifa hâsil olacaktır.

Yukarıda geçen rivayeti Hz. Peygamber’in hastalığının çok şiddetli olduğu bir anda kendi kendisine dua edip şifa bulmasını isteyenlere söylemesi bu açıdan çok önemlidir. Huzeyfe’nin teyzesi (r.a.) naklediyor: “Bir gün kadınlarla

.....

57 Buhârî, “Merdâ”, 3.

58 Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, 3/372; Bezzâr, *Müsned*, 3/349, müellif, bu hadisi sadece Şerik’in Semmak’tan rivayeti ile biliyoruz, demiştir.

59 Mevsilî, *Müsned*, 2/313; Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, 134; Muhammed b. Abdullah Hâkim, *el-Müstedrek Ale’s-Sahîhayn* (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990), 1/91, müellif, ‘sahih’ demiştir.

60 Buhârî, “Merdâ”, 2; Tirmizî, “Zühd”, 57, müellif, ‘hasen sahih’ demiştir; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/181.

61 Buhârî, “Cihâd”, 79; “Tıp”, 26.

62 İbn Hibbân, *Sahih*, 7/169, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı hasen’ demiştir; Hâkim, *Müstedrek*, 1/495, müellif ‘isnadı sahih’ demiştir; Mevsilî, *Müsned*, 10/483, eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed ‘isnadı sahih’ demiştir; Heysemî, *Zevâid*, 2/292, müellif, ‘ricali sika’ demiştir; Elbanî, *es-Sahîha*, 6/190, müellif, bu rivayetin şevahid ile ‘sahih’ olduğunu söylemiştir.

63 Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 1, eserin muhakkiki Elbanî ‘sahih’ demiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 5/272, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud hadis için ‘hasen ligayrihi’, demiştir; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/169; Mevsilî, *Müsned*, 2/224, eserin muhakkiki Hüseyin Selim, ‘isnadı zayıf’ demiştir; Taberanî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, 2/17, müellif, bu rivayetin bu isnadla sadece Ebu Halid’ten rivayet edildiğini söylemiştir; Suyûtî, rivayet için ‘hasen’ rumuzunu koymuştur. Suyûtî, *el-Câmiu’s-Sağîr*, 1/47.

birlikte Nebi'ye (s.a.v) gitmiştik. Başında bir su kırbası vardı ve humma hastalığının şiddetinden ona serpiyorlardı. Biz dedik ki, 'Ya Resûlallah! Eğer Allah'a dua edersen sana şifa verecektir.' O zaman Nebi (s.a.v.) dedi ki; insanlar içinde belaların en şiddetlisi peygamberlere gelir. Sonra derecesine göre insanlar ondan nasibini alır."⁶⁴ Başka bir rivayette Hz. Peygamber, "Biz Peygamberlere belalar kat kat gelir"⁶⁵ buyurmuştur.

Burada kulun başına gelen belalar ve musibetler, onun günahların affolunmasına vesile ise peygamberler günahlardan masum oldukları hâlde ve salih kişilerin günahları az olduğu hâlde onlara niçin çok bela geliyor sorusu insanın aklına gelebilir. Öncelikle peygamberler ümmetlerine her yönüyle örnek oldukları için, belaların en büyüğü onlara isabet etmiş, sabır, tahammül, Allah'ın kudretine boyun eğmek ve teslimiyet noktasında onlara rehberlik etmişler ve onları teselli etmişlerdir. İkinci olarak bela ve musibetler sadece kefarete için değil aynı zamanda derecelerin yükselmesine de vesile olmaktadır. Çünkü hadislere göre ibadetlerle elde edilemeyen çok yüksek manevi dereceler bela ve musibetlere sabretmek suretiyle elde edilmektedir.⁶⁶ Râzî (ö. 606/12010), peygamberlerin dünya ile tamamen alakalarını kesmeleri ve kendisine ancak sabırla ulaşılabilen yüksek derecelere ulaşınlar diye peygamberlere büyük üzüntülerin gelmesine hükmedildiğini söylemiştir.⁶⁷ Bu sebeple hem peygamberlere hem de salih kullara gelen belalar için olumsuz düşünülmemesi gerekir.

Hz. Eyyüb yaklaşık on sekiz sene hastalanınca ona hizmet eden iki kişiden biri, "Eyyüb peygamber, hangi günahı işledi ki, Allah ona bu âlemde kimseye vermediği cezayı verdi." demişti. Bunun üzerine Allah Eyyüb peygambere: "Ayağını yere vur,"⁶⁸ demiş ve oradan çıkan su ile şifasını vermişti. Böylelikle Allah, onu eski hâleden daha güzel bir duruma getirmişti.⁶⁹ Pey-

.....

64 Ahmed, *el-Müsned*, 45/10, eserin muhakiki Şuayb el-Arnâvud bu rivayetin senedi için hasen, hadis için 'sahih liğayrihi' demiştir; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 24/245.

65 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 24/246; Abdurrezzak, *Musannef*, 11/310; Ahmed, *el-Müsned*, 18/391, eserin muhakiki Şuayb el-Arnâvud, 'isnadi zayıf' demiştir; İbn Mâce, "Fiten", 23, eserin muhakiki Elbanî, 'sahih' demiştir.

66 İbn Hibbân, *Sahih*, 7/169.

67 Râzî, *Tefsir-i Kebîr*, 13/180.

68 es-Sâd 38/42.

69 İbn Hibbân, *Sahih*, 7/157; Hâkim, *Müstedrek*, 2/685-686; Ahmed b. Ali el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdulkadir Şeybe (Riyad: 2001), 6/485; Kurtubî, Hz. Eyyüb'un dokuz

gamberlere ve salih kullara gelen bela ve imtihanlar ne kadar şiddetli olsa da onlar “eman” içindedirler. Belki bedenleri eza görür ancak ruhları huzur ve sükûn içindedir. Allah, onlar için “Onlara hiçbir korku yoktur ve mahzun da olmayacaklardır”⁷⁰ buyurmuştur. Onlar kuyuya atılsa da Cenab-ı Hakk’ın vahyi ile gönüllerinde bir kuvvet hâsıl olur. Ateşlere atılsalar da kalplerinde bir neşe vardır.⁷¹ Yani onlar, karşılaşmış olduğu her türlü sıkıntıyı tabii karşılar ve gönlünde hiçbir zaman korku ve endişe hissetmezler.

Hastalar, peygamberler kadar sıkıntı yaşamaları da geçirmiş oldukları musibetler kendilerine çok ağır gelebilir. Ancak bela ve musibetlerin büyük insanlara ve büyük peygamberlere daha şiddetli geldiğini öğrenen hasta, bununla teselli olabilecektir. Onların yaşamış oldukları sıkıntıları ve bunun akabinde Allah’ın onlara yardımını anlatmak hastalara manevi bir destek olacaktır. Nitekim bu kıssalar hem Hz. Peygamber’e hem inananlara teselli olmuştur.⁷² Burada zikredilen rivayetlerle tanışan hasta, kendisine isabet eden hastalığın yahut musibetlerin Allah tarafından verilen bir azap olmadığını anlayacak, musibetlerin sadece kendine yahut sadece günahkârlara değil, büyük peygamberlere de geldiğini bilecek ve teselli bulabilecektir.

1.1.5. Hastalık-Kefaret İlişkisi

Bir önceki başlıkta zikredilen rivayetler hastalığın günahlara kefarete olmayacağı anlamına gelmemektedir. Zira Hz. Peygamber, bedenlerimize gelen bu hastalıklar nedir? diye sorulara kısaca “kefarettir”⁷³ cevabını vermiştir. Buna göre, kulun başına gelen her türlü sıkıntı, dert ve musibetleri, onun işlemiş olduğu günahları örtmek için bir vesile olduğunu unutmamak gerekir. Bir önceki başlıkta zikredilen rivayetler, hastalığı tek bir sebebe bağlayarak suçluluk psikolojisine giren hastayı o durumdan çıkarmayı hedefler-

.....

buçuk sene hastalandığını söylemiştir. bk. Muhammed b. Ahmed Kurtûbî, *el-Câmiu’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Berdunî-İbrahim Etfiş (Kahire: Darü’l-Kütübî’l-Mısriyye, 1964), 11/323.

70 Yûnus 62/10.

71 Mevlânâ, *Mesnevî*, 3/355.

72 Halil Aldemir, *Kur’an’da Hz. Peygamber’e Yönelik Teselliler* (İstanbul: Kitabî Yayınları, 2010), 109-103.

73 Ahmet b. Şuayb Neseî, *es-Sünenü’l-Kübra*, thk. Abdulfettah Ebu’l-Gudde (Halep: Mektebetü’l-İslamî, 1986), “Tıb”, 6; Hâkim, *Müstedrek*, 4/343, müellif, hadisin ‘sahih’ olduğunu söylemiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 3/23; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/190, eserin muhakkiki, Şuayb el-Arnâvud hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir; Mevsilî, *Müsned*, 2/280, eserin muhakkiki Hüseyin Selim Esed, ‘isnadı ceyyid’ demmiştir; Elbanî, *Sahihü’l-Terğib*, 3/187, müellif, ‘hasen sahih’ demmiştir.

ken, burada zikredilen rivayetler, kişinin peygamberler gibi masum olmadığını, dünya hayatında hata ve günahlara düştüğünü, başlarına gelen bu musibetlerin o hataları sileceğini müjdelemektedir.

Ancak hasta ziyaretlerinde “Hastalığınız günahlarınıza kefaret olacak,” sözü, hastaya olumsuz duygular verebilir. Hasta olan kişi bunu “Sen çok günah işledin, onların cezasını çekiyorsun” şeklinde algılayabilir. Bu sebeple hastalığın, günahlara kefaret olduğu ile ilgili rivayetler hastalara özel olarak değil de genel sohbetlerde ve grup terapilerinde söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber’in hastalıkla ilgili sözlerinde ve hasta ziyaretlerinde dikkat çeken bir husus hastalığın günahlara kefaret olacağını, hasta ziyaretlerinde değil, genel sohbetlerinde söylemesidir.⁷⁴ Bir de kendi hastalığında söylemiştir⁷⁵ ki, bu onun üstün tevazuunu göstermektedir. Hz. Peygamber’in geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlandığı âyetle sabit olduğu hâlde⁷⁶ onun bu şekilde söylemesi, alçakgönüllülük ve diğer hastaları teselli içindir.

Kur’an-ı Kerim’de, “Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür”⁷⁷ buyrulmuştur. Bu âyet inince sahabiler, her işlediğimiz kötü amelin karşılığını görürsek ahirette hâlimiz nice olur, diye endişelenmişlerdir.⁷⁸ Hz. Peygamber onların bu endişelerini gidermek için hastalıkların ve musibetlerin, insanın başına gelen her türlü sıkıntının, hatta ayaklarına bir diken batmasının bile⁷⁹ mümin kulun işlemiş olduğu günahlarının bir kefareti olacağını söylemiştir.⁸⁰ Hz. Ali’nin dediğine göre bu âyet nazil olunca Hz. Peygamber, “Bana öyle bir âyet indi ki ümmetim için dünya ve içindekilerden hayırlıdır, dedi ve ‘Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür’ âyetini okudu. Akabinde şöyle dedi: Kul

.....

74 Buhârî, “Merdâ”, 1.

75 Buhârî, “Merdâ”, 2.

76 el-Fetih 48/2.

77 en-Nisa 4/123.

78 Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 2, müellif, hadisin ‘hasen garib’ olduğunu söylemiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 4/98, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, senedin ‘zayıf’ olduğunu söylemiştir.

79 Müslim, “Birr Sıla Edep”, 52; Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, thk., Muhammed Fuad Abdulbakî (Kahire: Selefîyye Yay., 1955), 131; Süleyman b. el-Eş’as Ebu Davud, *Sünen*, thk. Nasirüddin Elbanî (Beyrut: Mektebetü’l-Mearif, ts.), “Cenâiz”, 4; Abdurrezzak, *Musanef*, 11/197; İbn Hibban, *Sahih*, 7/188.

80 Ahmed, *el-Müsned*, 1/230, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘sahih’ demiştir; Elbanî bu isnada ‘zayıf’ demiştir. Ancak Hâkim’de geçen rivayete ‘sahih’ demiştir. bk. Elbanî, Muhammed Nâsuriddin, *es-Silsiletü’l-Daîfe* (Riyad: Mektebetü’l-Mearif, ts.), 6/473; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/83, müellif bu rivayet için sahih ve Buhârî ve Müslim’in şartlarına uygun demiştir.

bir günah işlediği zaman, ona dünyada iken şiddetli bela isabet eder ve Allah ona ikinci bir azap etmez.”⁸¹ Hz. Peygamber’in terbiyesinde yetişen sahabeler de kendilerine isabet eden hastalığı bir sıkıntı olarak değil, mükâfat olarak değerlendirmişlerdir. Ebu Ubeyde b. Cerrah kendisi için hasta ziyaretine gelip “Nasıl geceledin?” diye soranlara, “Ecir (kazanç) ile geceledim. Çünkü Allah kimin cesedine bir musibet verirse onun için mağfiret olur”⁸² cevabını vermiştir. Başka bir rivayette Ebu Ubeyde b. Cerrah, hasta ziyaretine gelen kimseye, bedene gelen musibetlerin, işlenen hataların kefareti olacağını söylemiştir.⁸³

Hastalığı geçtikten sonra, müminin durumunun bulutlardan düşen yağmur tanesi gibi tertemiz saf suya (doluya) benzetilmesi,⁸⁴ onun günahlarından arındırıldığına mecazdır. Hz. Peygamber hastalık yahut çeşitli musibetlerle imtihan olan kimselerin çekmiş oldukları sıkıntıların onların af olmasına vesile olduğunu çeşitli benzetmelerle anlatmıştır. Bir rivayette, altın ve gümüş madeninin, artıklarından ayrıldığı gibi günahlarından arındığına,⁸⁵ başka bir rivayette, ağaçların yapraklarını döktüğü gibi, günahların döküldüğüne,⁸⁶ diğer bir rivayette, mümin bir kulda, baş ağrısı ve Melîle⁸⁷ gibi ağrıların onun günahları Uhud dağı kadar iken, hardal tanesi oluncaya kadar devam edeceğine⁸⁸ benzetmiştir. Buna göre şehvanî arzularla ve haramlarla kirlenen mümin bir kula, Allah’tan bir merhamet olarak hastalık verilir ve böylelikle o kişi tertemiz bir hâle gelir.⁸⁹

81 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 21/309,310.

82 Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (b.y.: Daru’s-Selifiyeti’l-Hindiyye, ts.), 7/94.

83 Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, 130.

84 Tirmizî, “Tıp”, 34, müellif bu hadisin sıhhati hakkında değerlendirme yapmamıştır. Taberanî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, 5/229, bu rivayeti Zührî’den sadece Velid b. Muhammed rivayet etmiştir; Bezzâr, *Müsned*, 2/281; Beyhakî, *Şuabu’l-İman*, 12/269.

85 Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, 131; Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 1; Abdurrezzak, *Musannef*, 11/195-196; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, 12/321.

86 Buhârî, “Merdâ”, 3.

87 Melîle; Hummanın verdiği hararettir. Münâvî, baş ağrısını insanın kafasında oluşan buhar ve sıcaklık olarak tarif etmiş ve bu hastalığı birçok enbiyanın en çok da Hz. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) çektiğini söylemiştir. Münâvî, *Feyzu’l-Kadir*, 2/456.

88 Ahmed, *el-Müsned*, 5/199, eseri tahkik eden Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı zayıf’ demmiştir; Mevsilî, *Müsned*, 11/11, eserin muhakkiki Hüseyin Selim, ‘isnadı zayıf’ demmiştir; Beyhakî, *Şuabu’l-İman*, 7/175.

89 Muhammed b. Ali et-Tirmizî, *Nevâdiri’l-Usûl fî Marifeti Ehâdisi’r-Resûl*, thk. Ahmed Abdurrahim Sayılı-Seyyid Cemil (Kahire: Dârü’d-Deyyân li’t-Türâs, 1988), 2/69.

Görüldüğü üzere mezkûr rivayetler, hastalığa bir anlam yüklemekte ve ahiret için müjdelere vermektedir. Nefsine uyup Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen ancak bunlardan pişman olan bir hastaya, geçirmiş olduğu hastalığın, sabredip mükâfatını Allah'tan beklediği zaman, kefarete olacağını bilmesi ona manevi bir destek olabilecektir. Bu sebeple hasta yahut farklı musibetlere duçar olan kimselere bu hadislerdeki müjdelere direkt olarak yüzüne karşı değil, genel sohbet ortamlarında nakledilmelidir.

1.1.6. Kötülükleri Allah'a İzafe Etmemek

Kötülük problemi, çoğu kere inanmayan insanların inançsızlığı tercih etmelerinin temel kaynağıdır. Dini inanç sistemlerinin mensuplarına bu probleminden üstesinden gelebilmek için çeşitli yaklaşımlar (teodise) sunduğunu görürüz. Bu anlamda teodiseler, bireyin başına gelen ölüm, yaralanma, hastalık gibi talihsizlik olarak algılanan tecrübelerin anlamını ortaya koymaya çalışır. İslami kültürde Allah, inananlara hitaben, yarattığı imtihan düzeniğinin sadece kendisi tarafından bilindiğini vurgular. Bu hitap insana görecekli (rölativist) olabilmeyi hatırlatır. Diğer bir deyişle, dramatik ve travmatik tecrübeler yaşayan insanlar için imanın anlamı, ilahi düzenin ne olduğunu bilmekten ziyade, ilahi bir düzenin var olduğuna inanmaktan geçmektedir.⁹⁰

Kur'an'a göre bütün iyilikler Allah'tan, bütün kötülükler kişinin kendi nefisinden kaynaklanmaktadır.⁹¹ Bu bağlamda Hz. Peygamber'in duası dikkat çekicidir: "Allah'ım! Hayrın tamamı senin elindedir, şer ise sana izafe edilemez."⁹² Başka bir rivayet şu şekildedir: "Allah'ım! İyilikler ancak senden gelir. Kötülükleri ancak sen def edebilirsin. Senden başka güç ve kuvvet sahibi yoktur."⁹³ Burada dikkat edilecek olursa Hz. Peygamber kötülüklerin gelişini değil, gidişini Allah'a izafe etmiştir. Hz. İbrahim, "Hastalandığım zaman şifa

.....

90 Celalettin Çelik, "Teodisenin Sosyolojisi: Toplumsal Süreçlerle İlişkisi İçinde Teodise Konusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Bilimname* (2010), 13/2, 37-66,

91 en-Nisa 4/79.

92 Müslim, "Kitabu's-Salâti'l-Müsafirîn ve Kasrihâ", 26; Ebû Dâvûd, "Salat", 123; Neseî, "İftitahî's-Salât", 17; Tirmizî, "Deavât", 31; Darimî, "Salât", 33; Ebu Bekir Muhammed İbn Huzeyme, *es-Sahih*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Beirut: Mektebetü'l-İslâmî, 1980), 1/235; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/71.

93 Ebû Dâvûd, "Tıb", 24, eserin muhakkiki Elbanî 'zayıf' demiştir; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 10/335; Abdurrezzak, *Musannef*, 10/406.

veren sensin”⁹⁴ diyerek hastalığı kendine şifayı Allah’a izafe etmiştir. Kur’an’ı Kerim’de bir âyette, “Allah’ım! Hayır, (her türlü iyilik) senin elindedir ve sen her şeye kadirsin”⁹⁵ buyrulurken, başka bir âyette, her şeyin Allah’tan olduğunun söylenmesi⁹⁶ istenmiştir. Fahrüddin er-Râzî, bu âyetlerin, günahların Allah’a nispet edilemeyeceğine delalet ettiğini söylemiştir.⁹⁷ Nitekim peygamberlerin hepsi başlarına gelen musibetlerin, nefislerine yaptıkları zulümler sebebiyle olduğunu söylemişler ve ümmetlerine bu konuda da örnek olmuşlardır.⁹⁸ Peygamber kıssalarındaki bu vurgu, onların edeplerini göstermesi açısından dikkat çekicidir.⁹⁹ Şeytan ise azgınlığını Allah’a nispet etmiş, “Beni azdırmama karşılık, ben de insanları saptırmak için senin dosdoğru yolunun üzerinde oturacağım”¹⁰⁰ demiştir.

Nevevî’ye göre (ö. 676/1277), “kötülükler, O’ndan değildir” sözü, kötülükler ile Allah’a yaklaşılamayacağı ve tek başına kötülüklerin Allah’a izafe edilemeyeceği anlamındadır.¹⁰¹ Ehl-i Sünnet’e göre kötülüklerin takdiri, Allah’tan olsa da bunlar mutlak bir dille Allah’a nispet edilemez. Bu, murdar ve pisliklerden oluşan şerhlerin, yaratıcıya nispet edilmesinin edeple bağdaşmayacağı içindir. Zira Allah’ın sadece hayır iradesi bulunsaydı herkesin hidayet üzere olması gerekirdi.¹⁰² Hastalar, başlarına gelen musibetleri Allah’a izafe ettikleri zaman, içlerinde O’na karşı kötü bir zan oluşabilecektir. Böyle bir düşünce, onları sığınacakları manevi güçten mahrum bırakabilecektir. Bütün iyiliklerin Allah’tan bilinmesi, kulun hem Allah’a karşı hüsn-i zan beslemesine vesile olabilecek hem de musibete uğrayan kimsenin huzur ve sükûnet bulmasını temin edebilecektir.

Eski medeniyetlerde, Allah (c.c.) sadece musibet ve hastalıkların sebebi sayılmış, şifalar farklı yerlerde aranmıştır.¹⁰³ Türkiye’de musibet zedeler üye-

94 eş-Şuarâ 80/26.

95 Âl-i İmran 26/3.

96 en-Nisa 4/78.

97 Râzî, *Tefsir-i Kebîr*; 7/139.

98 el-A’raf 7/23; el-Enbiya 21/87; el-Kasas 28/16.

99 el-Kasas 28/15; Yûsuf 12/100; el-Kehf 18/63.

100 el-A’raf 7/16.

101 Nevevî, *el-Minhac*, 6/301.

102 Ögük, *Maturîdî’nin Düşünce Sisteminde Şer-Hikmet İlişkisi*, 145-146.

103 Veli Atmaca, “Eski Medeniyetlerde Günah Hastalık İlişkisi veya Tanrı’nın Gazabı Meselesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2010), 34/118-120.

rinde yapılan bir araştırmada, bu kimselerin %70'nin, yaşamış oldukları durumu Tanrı'nın bir cezası olarak değerlendirdikleri görülmektedir.¹⁰⁴ Hastaları bu yanlış düşüncelerden kurtarmak onları rahatlatacağı gibi itikadî olarak da doğruya sevk edecektir.

2. Hastaların, Bela ve Musibetlerin Niçin Kendilerine İsalet Ettiği ile İlgili Sorularının Hadislerdeki Karşılığı

Hasta psikolojisinde, özellikle ciddi tanılarda, hastanın şoku geçtikten ve hastalığı kabul ettikten sonra doktorlara verdiği ilk tepkilerden biri “Niçin ben?” yahut “Hastalık neden bana isabet etti?” gibi sorular olmaktadır. Hadislerde bu tür sorulara cevap ararken doğrudan hastayı ilgilendiren, rahatlatan ve hastanın içinde bulunmuş olduğu sıkıntılı durumdan onu çıkarabilecek rivayetler tahlil edilmeye çalışılacaktır.

2.1. Hastalıkların Yeni Bir Hayata Vesile Olabilmesi

Modern hayatın hızına ayak uydurmaya çalışan ve yıllarını bu uğurda harcayan insanın karşısına çıkan hastalık, onun hayatı yeniden düşünmesine, geçmişi ve geleceği yeniden planlamasına vesile olabilecektir. Netice olarak kişi, hastalığından Allah'ın izni ile şifa bulunduğu zaman yeniden doğmuş gibi olacak ve hayata yepyeni bir başlangıç yapma fırsatı yakalayabilecektir. Hadisler bu noktaya vurgu yapmakta ve hastalıkların kişiler için yepyeni bir hayata vesile olabileceğine dikkatleri çekmektedir.

Hiz. Peygamber, hastayı ziyaret eden kimsenin, hastanın yanına ulaşmaya kadar rahmete dalacağı, hastanın yanına oturduğu zaman rahmetin onu kuşatacağını haber verince Enes b. Malik sorar: “Ya Resulallah! Hastayı ziyaret eden böyle ise (bu kadar lütuf ve ikrama mazhar oluyorsa) hasta için ne vardır?” Hiz. Peygamber: “Bir kul üç gün hasta olduğu zaman anasından doğduğu gün gibi bütün günahlarından kurtulur”¹⁰⁵ cevabını verir. Ancak müjdelenen bu mükâfata ulaşmak için, “sabır ve rıza” şartı getirilmiştir. Nitekim başka bir rivayette, hasta ziyaretine gelen kimselere şikâyetle bulun-

104 Ali Seyyar (ed.), *Manevi Sosyal Hizmetler*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008), 515.

105 Süleyman b. Ahmed et-Taberanî, *el-Mu'cemü's-Sağir* (Beyrut: Mektebetü'l-İslamî, 1985) 1/314, müellif, bu rivayeti, ikrime'den sadece Hakem'in naklettiğini söylemiştir; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, 9/162, eserin muhakkiki Ahmed en-Nervâ, 'raviler sika' demıştır.

maması ve Allah'a şükretmesi neticesinde kulun beden ve ruhen yenileneceği müjdesi verilmiştir.¹⁰⁶ Kutsî bir rivayette ise Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Kullarımdan mümin kuluma bir bela verdiğim zaman eğer bana hamd ederse, yatağından anasından doğmuş gibi kalkar."¹⁰⁷ Ebu'l-Âliye, Nadr b. Enes'i hasta ziyareti için yanına girdiği zaman, biz elli yıldır, "Bir kul hasta olduğu zaman yatağından ancak anasından doğduğu gibi tertemiz olarak kalkar" sözünü konuşuruz demiştir.¹⁰⁸ "Annesinden doğduğu gibi olur" cümlesi sadece günahlardan arınma olarak değerlendirilmemelidir. Burada hasta olan kişi, içinde bulunduğu durumdan ibret aldığı zaman yepyeni bir bakış açısı ve yeni bir hayat fırsatı da ona müjdelenmektedir.

Hakîm (ö. 320/932), buradaki rivayetlerle ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır: "Kulun Allah'a nefsinin cömertçe teslim etmesine karşılık Allah'ın (c.c.), o kimseye geçmiş günahlarından bağışlanma ücretini vermesi cömertliğinin tezahürüdür. Kulun bir gecelik fedakârlığına bütün ömrüne karşılık bir cömertlik bulması, O'nun kerim bir cömert olmasından kaynaklanıyor."¹⁰⁹ Burada kulun fedakârlığı, Allah'a dönüş yapması, ondan razı olması ve sabretmesidir. Tövbe, acziyet ve tazarru ile Allah'a karşı dönüş yapıldığı zaman kulun bağışlanacağı ve Allah'ın sonsuz rahmetini ifade eden ayetler Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.¹¹⁰ Burada zikredilen hadisler hastaya yeni bir bakış açısı kazandırabilir. Böylelikle hasta olan kişi hastalığını bir ceza olarak değil, kendisi için yeniden doğmak, hayata yeni bir başlangıç yapmak için fırsat olarak görebilir. Bu, hastalığı sevmeye, isteme anlamında değil, içinde bulunduğu durumu kabullenme ve ondan ibret alma manasına gelmektedir.

.....

106 Malik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Mustafa Azamî (Birleşik Arab Emirlikleri: Müesseseti Zayid b. Sultan 2004), "Ayn", 5; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 3/375; Elbanî, *Sahihü't-Tergib*, 3/187, müellif bu rivayet için 'hasen ligayrihi' demiştir.

107 Ahmed, *el-Müsned*, 4/123, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud 'senedi zayıf' demiştir; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, 7/279; *el-Mu'cemu'l-Evsat*, 5/73, müellif, İsmail b. Ayyaş'ın teferrüt ettiğini söylemiştir; Elbanî, 'isnadı zayıf' demiştir. bk. Nasrüddin Elbanî, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Zaif ve'l-Mevzûa ve Eserühâ Esseyüü fi'l-Ümmeh* (Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 1992), 14/433.

108 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/100.

109 Hakîm, *Nevâdirü'l-Usûl*, 2/360.

110 "De ki; Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan çok esirgeyendir." *ez-Zümer* 39/53; Ayrıca bk. et-Tahrîm 66/8; el-Enfal 8/29.

2.2. Hastalıkların Allah'ın Sevgisine ve Desteğine Vesile Olabilmesi

Allah'ı tanıyan bir kul için dünyada en büyük ihsanlardan biri Allah'ın sevgisini ve desteğini kazanmaktır. İskenderî (ö. 709/1309), Allah'ın seni bilmesi, teselli bakımından sana fayda vermiyorsa, o zaman O'nun seni bilmesine kanaat etmeme musîbeti, yaşadığın sıkıntıdan çok daha büyüktür, demiştir.¹¹¹

Allah'ın hasta olan kulların yanında olduğuyla ilgili şu rivayet onlar için büyük müjdedir: “Allah, (kıyamet günü kuluna) buyurur: ‘Ey insanoğlu! Ben hasta oldum, beni ziyaret etmedin. Kul, der ki: Ey Rabbim! Ben seni nasıl ziyaret ederim, sen âlemlerin Rabbisin? (Hasta olmazsın, hiçbir şeye ihtiyacın yoktur.) Allah (c.c.); Falan kulum hastalandı. Eğer onu ziyaret etseydin, beni (rıza ve rahmetimi) onun yanında bulacaktın. ‘Ey Ademoğlu! Senden yemek istedim, bana yedirmedin. (Kul), Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi olduğun hâlde, sen benden nasıl yemek istersin de ben sana yedirmem? Allah buyurur; Falan kulum senden yemek istedi de ona yedirmedin. Eğer ona yedirseydin, onun mükâfatını katımda bulacaktın. Ey insanoğlu! Senden su istedim bana su vermedin. Kul der ki: Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken, ben sana nasıl su verebilirim? Allah şöyle buyurur; Falan kulum senden su istedi de ona su vermedin. Eğer sen ona su verseydin, onun mükâfatını katımda bulacaktın.”¹¹²

Nevevî, yukardaki rivayette hastalığın kula değil, Allah'a izafe edilmesini, mümin hasta bir kulun şerefini ve O'na yakınlığını beyan için olduğunu söylemiştir. “Allah'ı onun yanında bulurdun” sözünü ise, Allah'ın mükâfat ve ikramını onun yanında bulurdun, şeklinde açıklamıştır.¹¹³ İbn Fûrek, bu şekilde hitabın Arap dilinde mutat olduğunu bunun, efendinin köleye iltifat ve ikramını ifade ettiğini söylemiştir. Nitekim bu tür âyetler Kur'an'da sıkça geçmektedir.¹¹⁴ Bu âyetlerde mecaz kullanıldığı gibi, “Hasta kulumu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun” sözü de, “Sana olan rahmetimi, fazlımı,

.....

111 Ahmed b. Muhammed Ataullah İskenderî, *Hikem-i Atâiyye*, çev. Abdulaziz, Hatip (İstanbul: Nesil Yay., 2011), 213; 276; 286.

112 Müslim, “Birr”, 13; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 137; İbn Hibbân, *Sahih*, 1/503.

113 Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahihi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Darü İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2010), 16/126.

114 “Siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder.” Muhammed 47/7; “Allah ve Resulünü incitenlere, Allah dünya ve ahirette lanet eder.” el-Ahzab, 33/57.

ikramımı, ödülümü onu ziyaretinde bulurdun” demektir.¹¹⁵ İbnu'l-Kayyim, hasta kimsenin kalbi meksur olduğu için, Allah'ın o kulunun yanında olduğunu söylemiştir. Çünkü kalp, meksur olunca nefsin hayvanî sıfatı ezilir, demmiştir.¹¹⁶

Münâvî, yaratıcının haşyetinden dolayı münkesir olan kalbe Allah'ın (rahmetiyle) nazar edeceğini, hüznle kalplerin imarının gerçekleşeceğini söylemiştir. Ona göre dünya için üzülen kalpler muteber değerlidir ve Allah, o kalplere buğz edecektir.¹¹⁷ İbn Teymiye, hadiste zikredilen hasta kulun, iradesini Allah'ın iradesiyle birleştirmiş arif kul, olduğunu söylemiştir.¹¹⁸ Mevlânâ, bu konuşmanın Hz. Musa ile Allah arasında geçtiğini söylemiş ve hastalanan kulun da makbul, Hak katında “velî” bir kul olduğunu söylemiştir.¹¹⁹ Mezkûr rivayet İncil'de farklı şekilde geçmektedir.¹²⁰ “Hastaydım, beni ziyaret etmedin.” rivayeti, “Benimle duyar benimle görür” rivayetiyle de ilişkilendirilmiştir.¹²¹ Bu rivayette, farz ve nafil ibadetlere devam edilerek kulun Allah'ın sevgisini kazanacağı, o sevgiyi kazandıktan sonra, Allah'ın o kulun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli olacağı ve dualarına icabet edeceği bildirilmiştir.¹²² Bu rivayet, dinî kuralları sıkı sıkıya yaşamamanın sonucunda, kişinin uzuvları ve latifelerinde bir inkişafın olabileceğine işaret olarak da yorumlanmıştır.¹²³

.....

115 Muhammed b. Hasan İbn Fûrek, *Müşkilü'l-Hadis ve Beyânühü*, thk. Musa Muhammed Ali (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1985), 1/152-153.

116 Muhammed b. Ebî Bekr İbnu'l-Kayyim, *Medâricü's-Salikin Beyne Menâzili İyyâke Na'budu ve İyyâke Nestein* (Beirut: Darü'l-Kütübü'l-Arabî, 1973), 1/298.

117 Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 2/374.

118 Takuyyiddin Ahmed b. Abdihalîm, *Mecmûu'l-Fetâvâ*, thk. Enver el-Baz-Amir el-Cezar (b.y.: Daru'l-Vefa, 2005), 11/77.

119 Mevlânâ Celalettin Rûmî, *Mesnevî-i Şerif*, çev. Süleyman, Nahîfî (İstanbul: Timaş, Yay., 2007), 2/218.

120 Mezkûr rivayet İncil'de, “Hastaydım benimle ilgilendiniz,” şeklinde geçmektedir. *Kutsal Kitap: İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2012), Matta, 25:36; Benzer rivayetlerin İncil'de geçmesi farklı değerlendirilmemelidir. Zira İslamiyet önceki dinleri tamamen reddetmiyor, yapılan tahrifatlara dikkatleri çekiyor. Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.) ile Hz. İsa arasında geçen konuşmada Hz. İsa tahrifatları Hristiyanların sonradan ortaya çıkardığını söylemektedir. bk. el-Maide 5/116-117.

121 Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri* (İstanbul: Damla Yayınları, 2008), 106.

122 Buhârî, “Rikâk”, 38; İbn Hibbân, *Sahih*, 2/58.

123 Hayati Aydın, “Benliğin Sıradışı Davranışları ve Onun Yetenek Tekâmülü”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/29, (2014), 2.

Allah'ın yanında olduğunun müjdesi hasta olan kimse için en büyük manevi desteklerden biridir. Ancak kişinin Allah'ın yanında olduğunun büyüklüğünü anlayabilmesi Allah'ı tanımasıyla yakından ilişkilidir. Çünkü kul, Allah'ın büyüklüğünü bilirse Allah'ın yanında olmasının büyüklüğünü kavrayabilir. Bu sebeple hasta olan kişi, Allah'ı tanımak için bu süreç içinde adımlar atmalı, Esmâ'ül-Hüsna'yı öğrenmeye çalışmalıdır. Kitap, broşür, teknolojik aletler de kullanılarak hastaya bu noktada rehberlik yapmak hastaya manevi bir destek sağlayabilecektir.

2.3. Hastalıkların Ubudiyete ve Kulun Aciziyetini Anlamasına Vesile Olabilmesi

Bela ve imtihanlar bazen kulun acizliğini anlamasına, yegâne güç ve kudret sahibinin Allah olduğunu bilmesine vesile olması için gönderilmektedir. Buhârî'nin konuyla alakalı naklettiği rivayet bu açıdan dikkat çekicidir: "Allah kime hayır muradında bulunursa ona bir musibet verir."¹²⁴ (من یرد الله به خیرا یصب منه) Beğavî (ö. 516/1122), "yusib minhü" (یصب منه) kelimesinin, "onu musibetlerle imtihan eder," manasına geldiğini söylemiştir.¹²⁵ İbn Hacer, bu rivayetlerin müminler için çok büyük müjdeleri ihtiva ettiğini¹²⁶ söylemiştir.

Tirmîzî'de geçen rivayette, "Allah, bir kavmi çok sevdiği zaman onlara bir bela verir. Razi olurlarsa onlar için rıza vardır, öfkelenirlerse onlar için öfke vardır" şeklindedir.¹²⁷ İmam Gazali, kula bu şekilde bela verilmesini, onun Allah yanındaki azizliğine işaret olarak görmüştür.¹²⁸

Hadislerde zikredilen bela sebepleri Kur'an'da da mevcuttur. Bir âyet-i kerimede, "Peygamber gönderdiğimiz halkı, yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka darlıkla ve yoksulluk ile sıkımsızdır,"¹²⁹ buyrulur. Taberî, mezkûr âyette

124 Buhârî, "Merdâ", 1; Neseî, "Tıp", 1; Ahmed, *el-Müsned*, 12/175; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/168; Bezzâr, *Müsned*, 15/27.

125 Hüseyin b. Mesud, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnâvud, Muhammed Zühre eş-Şâviş (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1983), 5/232.

126 Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 10/113.

127 Tirmîzî, "Zühhd", 57, müellif, bu rivayete 'hasen garip' demiştir; İbn Mâce, "Fiten", 23, eserin muhakkiki Elbanî, 'hasen' demiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 5/427, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, 'isnadı ceyyid' demiştir; Abdurrezzak, *Musannef*, 11/197.

128 Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 1/247.

129 el-A'raf 7/94; el-Enam 6/42.

geçen ‘be’sâe’ (بأساء) kelimesini, şiddetli fakirlik ve maişet darlığı, ‘darrâe’ (ضراء) kelimesini ise hastalık ve bedene gelen arızalar olarak tefsir etmiştir.¹³⁰ Başka bir âyette Allah (c.c.); “Hiç olmazsa bu belalar geldikten sonra insanlar yakarıp tevbe etselerdi”¹³¹ buyurur. Elmalılı, bu kavimlerin, belaları hikmeti ile anlamaya yaklaşmadıklarını ve felaketleri peygamberlere yahut başka şeylere isnat etmeye kalktıklarını söylemiştir.¹³² Âyetin devamında “Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık.(Bol rızık ve nimetlere gömüldüler.) Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler,” buyrulmuştur.¹³³

İnsan, kendisine imtihan olarak verilen nimetlerin devamı ve çokluğu ile kendini herkesten ve her şeyden soyutlayarak müstağni görebilir. Ancak ne zaman bir sıkıntıyla karşılaşsa yalvarmaya başlar. Kur’an’da insanın bu ruh hâline işaret eden pek çok âyet-i kerime mevcuttur.¹³⁴ Hz. Musa’nın kavmi, “(Ey Musa!) sen ne getirirsen getir, biz iman etmeyeceğiz,” dedikleri hâlde, başlarına tufan, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan gibi belalar gelince hemen Musa’ya (a.s.) gelip dua istemişlerdir.¹³⁵ İnsanların Allah’ı tanımaları ve O’na kulluk etmeleri yaratılışlarının gayesidir.¹³⁶ Bu kulluğu yerine getirirken tazarru ve korku içinde olmaları tavsiye edilmiştir.¹³⁷ Yaratılış gayesinden saparak, gurura kapılan kimselere acziyetlerini ve yaratıcıya karşı konumlarını bildirmek üzere bela ve musibet gelmesi yüce Allah’ın şefkat ve merhametinin bir tecellisidir.

İnsanın kendi sınırını her zaman bilmesi ve görmesi, elinde bulunan nimetlerin kendisine emanet olarak verildiğini anlaması, bir musibet anında onu büyük stres ve bunalımlara duçar olmaktan kurtaracaktır. Musibete uğradıktan sonra bunu anlaması ve bilmesi onu teselli edebilecektir. İşte hasta,

.....

130 Taberî, Camiu’l-Beyân, 12/354-355.

131 el-Enam 6/43.

132 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İsmail Karaçam vd. (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 3/31.

133 el-En’am 6/44.

134 Yûnus 12/10; Ayrıca bk. el-En’am 6/, 64-63.

135 el-A’raf 7/132-134.

136 ez-Zariyat 52/56.

137 el-A’raf 7/55.

kendisine isabet eden bu maddi hastalık ile belki manevi hastalığının da farkına varabilecek, böylelikle maddi ve manevi bakımdan sıhhat bulmak için çaba sarf edebilecektir.

2.4. Hastalıkların Ahiretteki Cezadan Kurtulmaya Vesile Olabilmesi

Hadislerde hasta olan kişileri rahatlatabilecek önemli hususlardan biri, burada çekilen sıkıntının ahirette çekilmeyeceği müjdesidir. Bir rivayette Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin azabı bu dünyaya mahsustur.”¹³⁸ (عذاب أمتي في دنياها) Başka bir rivayette ise “Allah bir kula şer murat ederse kıyamet gününe kadar onun işlemiş olduğu günahın cezasını tutar ve onun cezasını kıyamet günü verir” demiştir.¹³⁹ Benzer başka bir rivayetin devamında cezası kıyamet gününe bırakılan kimseler için merkep (عير) gibidir.¹⁴⁰ buyrulur. “Ayr” (عير) kelimesi vahşi merkep demektir.¹⁴¹ Bu rivayet, bir adamın kendisine haram olan bir kadına arzu duyup arkasından bakarken yüzüne isabet eden bir şeyden dolayı yüzünün kanaması ve o kanıyla gelip durumu Hz. Peygamber’e anlatması üzerine irat buyrulmuştur. Akabinde Hz. Peygamber, adama, “Sen Allah’ın hayır murat ettiği bir kulsun” deyip mezkûr rivayeti zikretmiştir.¹⁴²

“Kim zerre kadar iyilik yaparsa onu mutlaka görür. Kim de zerre kadar kötülük yaparsa onu mutlaka görür”¹⁴³ âyetini Taberî (ö. 310/923) şu şekilde tefsir etmiştir: “Kâfir dünyada iken zerre kadar bir iyilik yapsa onun karşılığını, kendinde, evladında, malında kesinlikle görür. Dünyadan çıkmadan

138 Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/104, müellif hadisin sahih, Buhârî ve Müslim’in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir; Beyhakî, *Şuabu’l-İman*, 12/242; Elbanî, *Sahih ve’l-Daifü’l-Camiu’s-Sağir*, 9/319, müellif ‘sahih’ demiştir.

139 Tirmizî, “Zühhd”, 57, müellif, ‘hasen garip’ demiştir; Mevsilî, *Müsned*, 7/247, eserin muhakkiki Hüseyin Selim, ‘isnadı zayıf’ demiştir; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/500, müellif ‘sahih’ demiştir.

140 Ahmed, *el-Müsned*, 4/87;27/360; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/418, müellif, ‘sahih’ demiştir. Hâkim’de geçen versiyon (غير) şeklindedir; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/173, eseri tahkik eden Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı sahih’ demiştir; Mevsilî, *el-Müsned*, 7/247, eserin muhakkiki Hüseyin Selim, ‘isnadı zayıf’ demiştir; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, 11/313.

141 Mecdüddîn el-Mübârek b. Muhammed, *en-Nihaye fi Ğaribi’l-Hadis ve’l-Eser*, thk. Mahmud Muhammed-Tahir Ahmed (Beyrut: Mektebetü’l-İslamiyye, , 1979), 3/618.

142 Ahmed, *el-Müsned*, 4/87, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘sahih ligayrihi’ demiştir; İbn Hibbân, *Sahih*, 7/173; Taberânî, *el-Mucemü’l-Kebîr*, 11/313.

143 el-Zilzal 99/7-8.

karşılığı verilir. Mümin de zerre kadar bir kötülük yapsa dünyadan çıkmadan yaptığı kötülüğün karşılığını kendinde, ehlinde ve malında görür.”¹⁴⁴ Hz. Peygamber, ateşli bir hastayı ziyaret etmiş ve o hastayı müjdeleyip Allah’ın şöyle buyurduğunu aktarmıştır: “Bu benim ateşimdir. Günahkâr kulunun cehennemdeki nasibini bu dünyada iken verip günahlarından arındırmak için ona bu hastalığı vermişimdir.”¹⁴⁵ Diğer rivayette, “Ateşli hastalıklar, müminin ahiretteki cehennem ateşinden payıdır” buyrulmuştur.¹⁴⁶ Ateşli hastalık çekenlerin cehennemden nasibini aldığını bildiren rivayetler, bu kişilerin arınmış hâllerini korudukları sürece ahiretteki azaptan muaf olacaklarına işaret olabilir.

Her ne kadar ahiret cezasının dünyada verilmesi hayır olsa da bunu istemek gerekir. Nitekim sahabeden biri, Allah’tan böyle bir istekte bulunmuş ve çok ağır bir hastalığa duçar olmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu uyarmış ve “Güç yetiremeyeceğiniz şeyleri Allah’tan istemeyiniz. Hem bu dünyada hem ahirette Allah’tan iyilik isteyiniz” buyurmuştur.¹⁴⁷ Bu, Hz. Peygamber’in ümmetine karşı şefkatinin, merhametinin ve onlara karşı düşkünlüğünün bir işaretidir.¹⁴⁸ Burada dikkati çeken husus, belayı Allah’tan istemek ile Allah’tan gelen belaya sabretmek ve şükretmek arasındaki farktır. Kişi, belayı Allah’tan istediği zaman haddi aşmış, kendini O’ndan gelecek belaya karşı dayanıklı görmüş olmaktadır. Bu durum, Hz. Peygamber’in men ettiği bir husustur. Bela Allah’tan geldiğinde ise Allah, onu kulun kaldıracılabileceği ölçüde gönderir. Ona gücünün üstünde bir yük yüklemeyiz.¹⁴⁹ Bu noktada kul kendi istemediği bu belanın Allah’tan geldiğini bilip sabrettiği zaman büyük mükâfata mazhar olur.

Kişinin burada çektiklerinin ahiret için büyük bir sermaye olabileceği ile ilgili hatırlanması gereken bir rivayet Cabir ve Mesruk’tan (r.a.) rivayet edilmiştir: “Âfiyet ehli kimseler kıyamet gününde bela ehline verilen sevapları

.....

144 Taberî, *Camîu'l-Beyân*, 24/550.

145 Tirmizî, “Tıb”, 35, müellif rivayet için bir değerlendirme yapmamıştır; İbn Mâce, “Tıb”, 18, eserin muhakkiki Elbanî, bu rivayet için ‘sahih’ demiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 15/422, eserin muhakkiki Şuayb el-Arnâvud, ‘hasen’ demiştir; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/490, müellif, ‘isnadı sahih’ demiştir.

146 Tirmizî, “Tıb”, 35; İbn Mâce, “Tıb”, 18, eserin muhakkiki Elbanî ‘sahih’ demiştir; Ahmed, *el-Müsned*, 5/252; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/496, müellif ‘sahih’ demiştir; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/92.

147 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 253; Tirmizî, “Daavât”, 72.

148 Tahavî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, 5/292.

149 el-Bakara 2/286.

görünce dünyada iken, derilerinin makaslarla lime lime edilmiş olmalarını isterler.”¹⁵⁰ Müslim’de geçen bir rivayette, dünyada iken birçok sıkıntılar çekmiş olan cennet ehli kimselerin, cennet nimetlerine kavuştukları zaman, o sıkıntıları hiç yaşamamış gibi olacakları nakledilmiştir.¹⁵¹ Başka bir rivayette dünya hayatında işlenen günahların hesabının ahirete bırakılması “şer” olarak açıklanmıştır.¹⁵² Bu durumda asıl korkulması gereken, kişi yoldan saptığı, yaratılış gayesinden uzaklaştığı ve isyan içinde olduğu hâlde uyarı yerine ona ihsanın devam etmesidir.¹⁵³ Böyle kimselere mühlet verildiği, onların farkına varmadan felakete sürüklendikleri haber verilmiştir.¹⁵⁴ Ayrıca “İnkâr edenler, kendileri için verilen mühletin hayırlı olduğunu sanmasınlar”¹⁵⁵ denilerek uyarılmışlardır. Hz. Ali, böyle kimselerin kendi akıllarıyla aldandıklarını¹⁵⁶ söylemiştir.

Burada nakledilen âyet ve hadislere göre inanan kişinin bu dünyada çektiği sıkıntılar onun için mutlak manada hayırlıdır. Bunlar onun için ya ahiret sevabı olacak ya da günahları için kefaret olacaktır. Hasta olan kimselere burada zikredilen müjdeler uygun zamanda ve uygun mekânda nakledildiği zaman, çekilen sıkıntılar bir anlam kazanacaktır. Ücretli olarak çalışan bir işçi, nasıl sonunda alacağı ücreti düşünerek büyük yüklerin altına giriyorsa, musibete uğrayan kimse de sabredip mükâfatını Allah’tan beklediği zaman ahiretteki azaptan kurtuluşa vesile olabileceğini düşünerek teselli bulacak ve rahatlayacaktır.

.....

150 Tirmizî, “Zühd”, 58, müellif ‘garip’ hükmünü vermiş ve bu isnadı sadece bu vecih ile biliyoruz demiştir. Taberanî, *el-Mu’cemü’l-Sağır*, 1/156; Elbanî, *es-Sahihâ*, 5/240, müellif ‘hasen’ demiştir.

151 Müslim, “Sıfatü’l-Kiyâmeti ve’l-Cenneti ve’n-Nâr”, 13; Ahmed, *el-Müsned*, 3/203, Şuayb el-Arnâvud, ‘isnadı sahih’ demiştir; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 13/248; Bezzâr, *Müsned*, 2/328; Mevsilî, *Müsned*, 6/231, eserin muhakkiki Hüseyin Selim, ‘isnadı sahih’ demiştir.

152 Taberanî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, 11/313; Heysemî, bu rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. Ubeydullah’ın zayıf olduğunu söylemiştir. Heysemî, *Zevâid*, 10/192; Elbanî, ‘senedi hasen’ demiştir. bk. Muhammed b. Abdullah et-Tebrîzî, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, (Beyrut: Mektebetü’l-İslamî, 1979) 1/493.

153 el-En’am 6/44.

154 el-A’raf 7/182-183.

155 Âl-i İmran 3/178.

156 İsfehânî, *Müfredât*, “mkr”, 1386.

Sonuç

Hız. Peygamber insanlara tebliğ ve telkinde bulunurken muhataplarının psikolojik ve sosyolojik durumlarını göz önünde bulundurmuştur. Bu sebeple günümüzde hastalara yönelik manevi destek ve rehberlik hizmetlerinde onların yaşamış oldukları psikolojik hallerin tespit edilmesi ve buna göre telkinlerde bulunulması sünnetin ruhuna uygun olacaktır.

Ahlaki bir erdemın davranışa dökülmesi istendiğinde öncelikle bunu tavsiye eden kişinin bu davranışları kendi örneğinde hayata geçirmesi gerekir. Hız. Peygamber gerek kendi yaşadığı travmatik ve acı verici hadiselerden edindiği tecrübelerle gerekse ilahi uyarı ve öğretilerle Müslümanlara rehberlik etmiştir. Bu bağlamda O'nun özellikle sabır olgusunu da kendi örneği üzerinden Müslümanlara öğretmeye gayret ettiğini belirtmek mümkündür. Diğer bir deyişle, söylem ve eylem tutarlılığını göstererek, nebevi örneklik ve öğretide en güzel örneği oluşturduğu söylenebilir.

Bu çalışmada günümüz hastanelerinde yatan hastaların, hastalıklara vermiş oldukları tepkilerden hareket ederek onların yaşamış oldukları stres ve bunalımlara hadiselerin getirmiş olduğu çözümler tespit edilmeye çalışılmıştır. Burada, sadece hastanede yatan hastaları değil, dışarda normal olarak gözükken ancak iç dünyasında stres ve bunalımlar yaşayan, mutsuz ve huzursuz olan kimselerin de istifade edebileceği öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Hasta psikolojisine dikkat edildiği zaman ciddi bir hastalıkla karşılaşan insanlar, hastalığın, niçin diğer insanlara değil de kendisine isabet ettiğini sorgulamaktadırlar. Aynı zamanda bela ve musibetlerin niçin var olduğuna dair sorular onların zihinlerini kurcalamaktadır. Bu çalışmada bu sorulara hadislerin nasıl cevap verdiği tetkik edilmeye çalışılmıştır.

Hadislerde çözüm olarak önerilen hususlardan birisi hastalıklara yüklenen anlamlardır. Çekilen çilenin anlamlı olması onu kıymetli yapacaktır. Herhangi bir hastalık yahut musibetle karşılaşan hastaların bunlara yükleyeceği anlam onları teselli edebilecektir. Aksi durumda çekilen sıkıntı ve musibetlerden ders alınmayacağı gibi bunları yaşayanların hayatlarının kararmasına da sebep olabilecektir. Bu sebeple hastaların zihinlerindeki olumsuz düşünceler manevi destekle düzeltilmeli, hastanın inanç kuvvetinin harekete geçmesi

sağlanarak olumsuz ve zararlı düşünce bulutları dağıtılmalıdır. Hastanın gönül ve zihin rahatlığı sağlanmalı, ona manevi nefes aldırılmalıdır.

Maneviyatı göz ardı ederek hastaya sadece maddi çözümler sunmak, eksik kalacak hatta bazen fayda yerine zarar bile verebilecektir. Ayrıca manevi destek uygulamasıyla hem hasta hem hasta yakınları teselli olabilecek ve bu konuda yapılan istismarların da önüne geçilebilecektir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlül-İlbâs Amme'stehere mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs*. Dimeşk: Mektebetü İlmi'l-Hadis, 2000.
- Akalın, Durmuş vd. (ed.). *Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Ruh Sağlığı Modülleri*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2008.
- Aldemir, Halil. *Kur'an'da Hz. Peygamber'e Yönelik Teselliler*. İstanbul: Kitabî Yayınları, 2010.
- Atmaca, Veli. "Eski Medeniyetlerde Günah Hastalık İlişkisi veya Tanrı'nın Gazabı Meselesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/34, (Erzurum, 2010), 99-121.
- Aynî, Mahmud b. Ahmed. *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. b.y.: Eh-lü'l-Hadis, 2006.
- Aydın Garip. *Ayetler ve Hadisler Işığında Hastalara Manevi Destek*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.
- Aydın, Hayati. "Benliğin Sıradışı Davranışları ve Onun Yetenek Tekâmülü". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/29, (Sakarya, 2014), 1-22.
- Beğavî, Hüseyin b. Mesud, *Şerhu's-Sünne*. thk. Şuayb el-Arnâvud-Muhammed Züheyr eş-Şâviş. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1983.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn. *Şuabü'l-İman*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Haydarâbâd: Dairetü'l-Mearif, 1935.
- Bezzâr, Abdül-Halîk el İtkî. *el-Bahrü'l-Zehhâr Müsned-i Bezzâr*. thk. Adil İbn Sa'd. Medine: Mektebeti Ulümü'l-Hikme, 2003.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Mustafa Dîb el-Bağa. Beyrut: Daru İbn Kesir, 1987.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Edebü'l-Müfred*. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki. Kahire: Selefiyye Yay., 1955.
- Çelik Celalettin. "Teodisenin Sosyolojisi: Toplumsal Süreçlerle İlişkisi İçinde Teodise Konusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", 13/2, *Bilimname* (2010), 37-66.

- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed. Riyad: Daru'l-Muğnî, 2000.
- Doğanay Süleyman. "Zorluklarla Başa Çıkma Bağlamında Bir Model Önerisi: Sabra Yolculuğun Beş Hali". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1, (Haziran 2019), 286-307.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Nâsirüddin Elbanî. Beyrut: Mektebetü'l-Mearif, ts.
- Elbanî, Muhammed Nasıruddin. *es-Silsiletü's-Sahîha*. Riyad: Mektebetü'l-Mearif, ts.
- Elbanî, Muhammed Nasıruddin. *Sahîhü't-Terğîb*. Riyad: Mektebetü'l-Mearif, ts.
- Elbanî, Muhammed Nasıruddin. *es-Silsiletü'd-Daîfe*. Riyad: Mektebetü'l-Mearif, ts.
- Elbanî, Muhammed Nasıruddin. *Sahih ve'd-Daîfü'l-Camiu's-Sağir*. İskenderiyye: Nuru'l-İslâmî, ts.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. İsmail Karaçam vd. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- Ferâhidî, Halil b. Ahmed. *Kitâbü'l-Ayn*. thk. Mehdi el-Mahzumî. b.y.: Dârü Mektebetü'l-Hilal, ts.
- Heysemî, Nureddin Ali Ebî Bekir. *Mecmâu'z-Zevâid ve Menbâu'l-Fevâid*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-Arabî, ts.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvame. b.y.: Dârü's-Selefiyyeti'l-Hindiyye, ts.
- İbn Fûrek, Muhammed b. Hasan. *Müşkilü'l-Hadis ve Beyânühü*. thk. Musa Muhammed Ali. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1985.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed. *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdulkadir Şeybe el-Hamd. Riyad: y.y., 2001.
- İbn Hıbbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed. *Sahih-i İbn Hibbân bi Tertibi İbn Belbân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993.
- İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak. *Sahih-i İbn Huzeyme*. thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1980.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünen-i İbn Mâce*. thk. Nasiriddin Elbanî. Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 1996.

- İbn Manzûr, Muhammed b. Mûkerrem. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.
- İbn Teymiye, Takiyyüddin Ebu'l-Abbas. *Mecmâu'l-Fetâvâ*. thk. Enver el-Baz-Amir el-Cezar. b.y.: Daru'l-Vefa, 2005.
- İsfehânî, Râgıb. *Müfredât Elfâzi'l-Kur'an*. çev. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yay., 2007.
- İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn el-Mübarek b. Muhammed. *en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis ve'l-Eser*. thk. Mahmud Muhammed et-Tanahî-Tahir Ahmed ez-Zavî. Beyrut: Mektebetü'l-İslamiyye, 1979.
- İbnu'l-Kayyim, Muhammed b. Ebî Bekr. *Zâdu'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*. çev. Şükrü Özen. İstanbul: İklim Yay., 1990.
- İbnu'l-Kayyim. *Medaricü's-Salikîn Beyne Menazili İyyâke Na'budu ve İyyâke Nesteîn*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-Arabî, 1973.
- İncil, Kutsal Kitap*. Kitabı Mukaddes Şirketi. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2012.
- Karaman, Hayrettin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: DİB. Yay., 2008.
- Kindî, Yakub b. İshak. *Risale Fi'l-Hîle Li-Def'i'l-Ahzân. Üzüntüden Kurtulma Yolları*. çev. Mustafa Çağrırcı. İstanbul: İfav Yay., 1998.
- Kindî, Yakub b. İshak. *Üzüntüden Kurtulmanın Yolları*. çev. Mustafa Çağrırcı. Ankara: TDV. Yay., 2015.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Camiu' li Ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Ahmed Berdunî-İbrahim Etfîş. Kahire: Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.
- Kuzâî, Muhammed b. Selame. *Müsnedü's-Şihâb*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi. Beyrut: Müessesetü'r Risale, 1985.
- Malik, b. Enes. *el-Muvatta*. thk. Mustafa Azamî. Birleşik Arab Emirlikleri: Müesseseti Zayid b. Sultan, 2004.
- Maturîdî, Muhammed b. Muhammed Ebu Mansur. *Kitabu't-Tevhîd*. çev. Bekir Topaloğlu. Ankara: İSAM Yay., 2002
- Mevsilî, Ahmed b. Ali Ebu Yâ'lâ. *el-Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed. Dimeşk: Darü'l-Me'mun li't-Türas, 1984.
- Münavi, Muhammed Abdür-rauf. *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Camiu's-Sağîr min Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

- Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâburî. *el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut: Darü'c-Ceyl, ts.
- Milli Eğitim Bakanlığı Hasta Hakları, *Terminal Dönem ve Hemşirelik Bakımı*, Ankara: 2012.
- Nîsâburî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Müstedrek Ale's-Sahihayn*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Nesâî, Ahmet b. Şuayb. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Abdulğaffar Süleyman el-Bindârî. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1991.
- Nevevî, Muhyiddin Ebu Zekeriya. *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Darü İhyâü't-Türasi'l-Arabi, 2010.
- Öğük, Emine. *Maturîdî'nin Düşünce Sisteminde Şer-Hikmet İlişkisi*. Ankara: TDV. Yay., 2010.
- Özlü, Tefvik. *Hasta Hakları*, İstanbul: Timaş Yay, 2005.
- Razî, Fahrüddin. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. çev. Suat Yıldırım vd., Ankara: Akçağ Yay., 1993.
- Ross, Elisabeth Kübler. *Leben bis Wir Abschied nehmen*. Berlin: Kreuz Verlag, 1982.
- Ross, Elisabeth Kübler-David Kessler. *Geborgen im Leben*. Freiburg: Herder, 2015.
- Elizabeth Kübler Ross. *Ölüm ve Ölmek Üzerine-Ölmekte Olan Kişilerin Doktorlara, Hemşirelere, Din Adamlarına ve Kendi Ailelerine Öğrettikleri*, çev. Ekin Uşşaklı, İstanbul: April Yayıncılık, 2010.
- Rumî, Celalettin. *Mesnevî-i Şerif*. çev. Süleyman, Nahîfî. İstanbul: Timaş, Yay., 2007.
- San'anî, Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: Mektebetü'l-İslamî, 1983.
- Seyyar Ali (ed.). *Manevi Sosyal Hizmetler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008.
- Suyûtî, Celâleddin, *Cemu'l-Cevâmî'*. Beyrut: Dârü'l-Fikir, 1994.
- Suyûtî, Celâleddin. *Câmiu's-sağîr min hadisi'l-beşîrî'n-nezîr*. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2002.
- Şeybanî, Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvud. Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.

- Tahavî, Ahmed b. Muhammed. *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*. thk. Şuayb el-Arnâvud. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1994.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-Evsat*. thk. Tarık b. Abdillâh. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. thk. Hamdi Abdü'l-Mecid. Musul: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1983;
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. Kahire: Mektebeti İbni Teymiye, 1984.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü's-Sağîr*. thk. Muhammed Şekûr. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1985.
- Taberî, Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000.
- Tennuhî, Kadî Ebî Ali el-Muhsin b. Ebi'l-Kasım. *el-Ferec Ba'de's-Şidde*. Kahire: Mektebetü Hancı, 1994.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa es-Sünen. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: Dârü İhyâü't-Türasü'l-Arabî, ts.
- Tirmizî, Muhammed Hakîm. *Nevadiri'l-Usûl fî Marifeti Ehâdisi'r-Resûl*. thk., Ahmed Abdurrahim Sayih, Seyyid Cemil. Kahire: Dârü'd-Deyyân li't-Türas, 1988.
- Tûsî, Nasuriddin. *Ahlak-ı Nasırî*. çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov. İstanbul: Litera Yay., 2007.
- Tebrîzî, Muhammed b. Abdullah. *Mişkatü'l-Mesâbih*. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1979.
- Yapıcı, Asım-Doğanay, Süleyman. “Dini Başa Çıkma ve Sabır Bağlamında İnsan Tipleri: Nitel Bir Araştırma”. *Bilimname* (Aralık 2019), 40/105-135.
- Yardımlı, Ali. *Mesnevî Hadisleri*. İstanbul: Damla Yay., 2008.
- Zebîdî, Zeynüddin Ahmed b. Abdü'l-Latif. *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*. çev. Kamil Miras. Ankara: DİB. Yay., 1975.